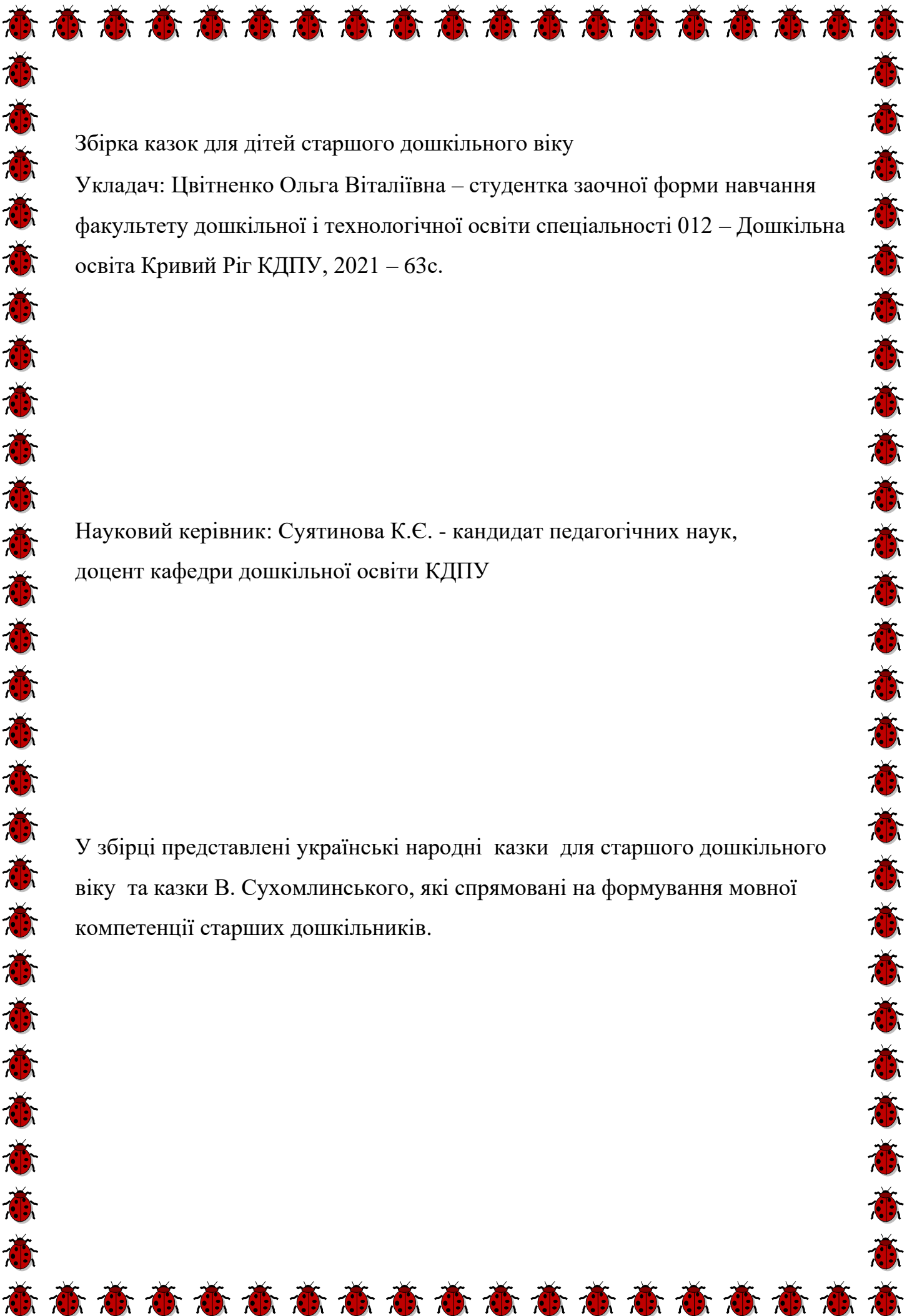

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

*Збірка казок
для дітей старшого
дошкільного віку*

Кривий Ріг 2021

Збірка казок для дітей старшого дошкільного віку

Укладач: Цвітненко Ольга Віталіївна – студентка заочної форми навчання факультету дошкільної і технологічної освіти спеціальності 012 – Дошкільна освіта Кривий Ріг КДПУ, 2021 – 63с.

Науковий керівник: Суятинова К.Є. - кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти КДПУ

У збірці представлені українські народні казки для старшого дошкільного віку та казки В. Сухомлинського, які спрямовані на формування мовної компетенції старших дошкільників.

*Збірка казок
для дітей
старшого
дошкільного
віку*

ІВАН-ПОБИВАН

Унадивсь колись давним-давно один страшний змій десь у якусь слободу людей їсти та й виїв чисто всіх, zostався один тільки дід.

— Ну, — каже змій, — завтра тобою поснідаю.

А через ту слободу ішов один бідний хлопець та й зайшов до того діда, проситься ночувати.

— А хіба тобі жити надокучило? — питає його дід.

— Як? — каже бідний хлопець.

Дід розказав йому, що тут змій усіх людей переїв і це завтра його з'їсть.

— Е, — каже хлопець, — подавиться!

От уранці прилітає змій, побачив хлопця.

— О, це добре, — каже, — був один, а тепер двоє. А хлопець:

— Гляди, не подавись! Змій і дивується.

— Як, — каже, — хіба ти сильніший за мене?

— Авжеж.

— Який же ти сильний? Я он, бач... — Та взяв камінь, як здавив, так з каменя мука і посипалась.

— Е, це дурниця, — каже хлопець, — здави так, щоб з нього юшка потекла.

Та тут же взяв з мисника ворочок сиру, та як натисне, так з нього сироватка і потекла.

— Отак, — каже, — дави.

— Ну, ходім, — каже змій, — за товариша будеш. А хлопець йому:

— Хіба за старшого.

Ото й пішли. Питає його змій:

— А як звать тебе?

— Іван-Побиван, — каже хлопець.

Ну, змій вже й боїться його: «Щоб ще мене, — думає, — не вбив». Стало на обід, змій і каже:

— Піди ж ти, хлопче, та принеси вола, будем обідати варити.

Пішов хлопець, та куди тобі, хоч би одну ногу доніс. От він ходить по змійовій череді та й зв'язує волів хвостами докупі. А змій ждав, ждав і побіг сам.

— Що ти, хлопче, робиш?

— Е, буду я тобі по одному носити, я всіх зразу хочу забрати.

— Та ну тебе к бісу, ти мені всю худобу переведеш.

Стяг змій з вола шкуру і поволік. От дає він хлопцеві ту шкуру.

— Іди, — каже, — води повну шкуру принеси.

Взяв хлопець шкуру, насилу-насилу дотяг її до колодязя, та як упустив туди, то вже і не витягне. Тоді взяв лопату та й ходить кругом криниці, підкопує її.

Прибігає змій.

— Що ти робиш?

— Е, буду я тобі шкурою воду носити! Я зачеплю всю криницю та й приволочу.

— А щоб тебе, — каже змій, а сам злякався хлопецевої сили.

Поніс сам шкуру.

— Піди ж, — каже, — хлопче, дров принеси; вирви там сухого дуба, та й буде з нас.

— Е, буду я тобі трошки носити! Якби дубів двадцять разом, то б так! — Та й удав, ніби розсердився, не пішов.

От змій наварив, сів і їсть, а хлопець ніби сердиться і обідати не йде, бо ж як піде, то змій зразу здогадається, що він не такий сильний, як побачить, що хлопець менше від нього їсть. А як сталося небагато, то тоді хлопець сів і собі посьорбав та й каже:

— Мало.

— Ну, — каже змій, — коли мало, то ходім тепер до моєї матері, вона нам вареників наварить.

— А як іти, то йти, — каже хлопець, а сам думає: «Тепер я пропав».

От як почали їсти, — а вареників стоїть бочок двадцять, — то змій все їсть та їсть, уже й наїдається, а хлопець усе за пазуху та в штани ховає, усе ховає. Вже казанів з двадцять подала, а він одно ховає. Як поїли, то змій і каже:

— Ходім на камінь крутитись.

— А як іти, то йти, — каже хлопець.

Змій як крутнувся — аж вогонь пішов.

— Дурниця, — каже хлопець, — ти так крутнись, щоб юшка потекла. — Та як притисне до каменя твареники, що в його одежі, а з них юшка і бризнула.

— От так, — каже, — крутись! Та ще, та ще! От як дави!

Ну, змій вже вкрай злякався Івана-Побивана. Але ще каже:

— Ану, давай хто сильніше засвище.

— Давай.

Ну, змій як свиснув, то аж дерева пригнулись.

«Ну, — думає Іван-Побиван, — що його робити?» А тут лежала одна залізьяка. Глянув Іван на неї та до змія:

— Зажмури очі, бо я як свистатиму, то тобі можуть очі повилазити.

Змій зажмурился, а Іван-Побиван як огріє змія тією залізьякою межи очі, то той аж здригнувся.

— Правду кажеш, — каже змій, — ледве очі не повискакували.

Та вже щоб хоч не бути з Іваном вкупі, побудував ото йому хату на одшибі; хлопець і живе собі. А змій давай з матір'ю радитись, як би їм його звести зі світу.

— Давай, — кажуть, — його спалимо.

А хлопець підслухав це та десь і сховався на цю ніч. От як спалили ту хату, хлопець прийшов, став коло попелу та й струшується, ніби тільки що виліз.

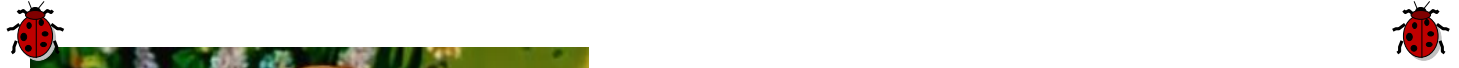
Приходить змій.

— Що ти, хлопче, хіба ще живий?

— Живий, тільки цієї ночі мене щось ніби блоха вкусила.

«Ну, — думає змій, — од такого треба подалі». Та як дременув з тих країв, то тільки його і бачили.

[1]

Івасик-телесик (казка)

Жили собі дід та баба. Вже й старі стали, а дітей нема.

Журяться дід та баба: «Хто нашої й смерті догляне, що в нас дітей нема?» От баба й просить діда:

— Поїдь, діду, в ліс, вирубай там мені деревинку, та зробимо колисочку, то я положу деревинку в колисочку, та й буду колихати; от буде мені хоч забавка!

Дід спершу не хотів, а баба все просить та просить.

Послухався він, поїхав, вирубав деревинку, зробив колисочку... Положила баба ту деревинку в колисочку,

колише й пісню співає: Люлі-люлі, Телесику, Наварила кулешику, Буду тебе годувати.

Кохала-кохала, аж поки полягали вони увечері спати. Встають уранці — аж з тієї деревинки та став синок маленький. Вони так зраділи, що й не сказати! Та й назвали того сина Телесиком.

Росте той синок й росте — і такий став гарний, що баба з дідом не навтішаються з нього.

От як підріс він, то й каже:

— Зробіть мені, тату, золотий човник і срібнее весельце, буду я рибку ловити та вас годувати!

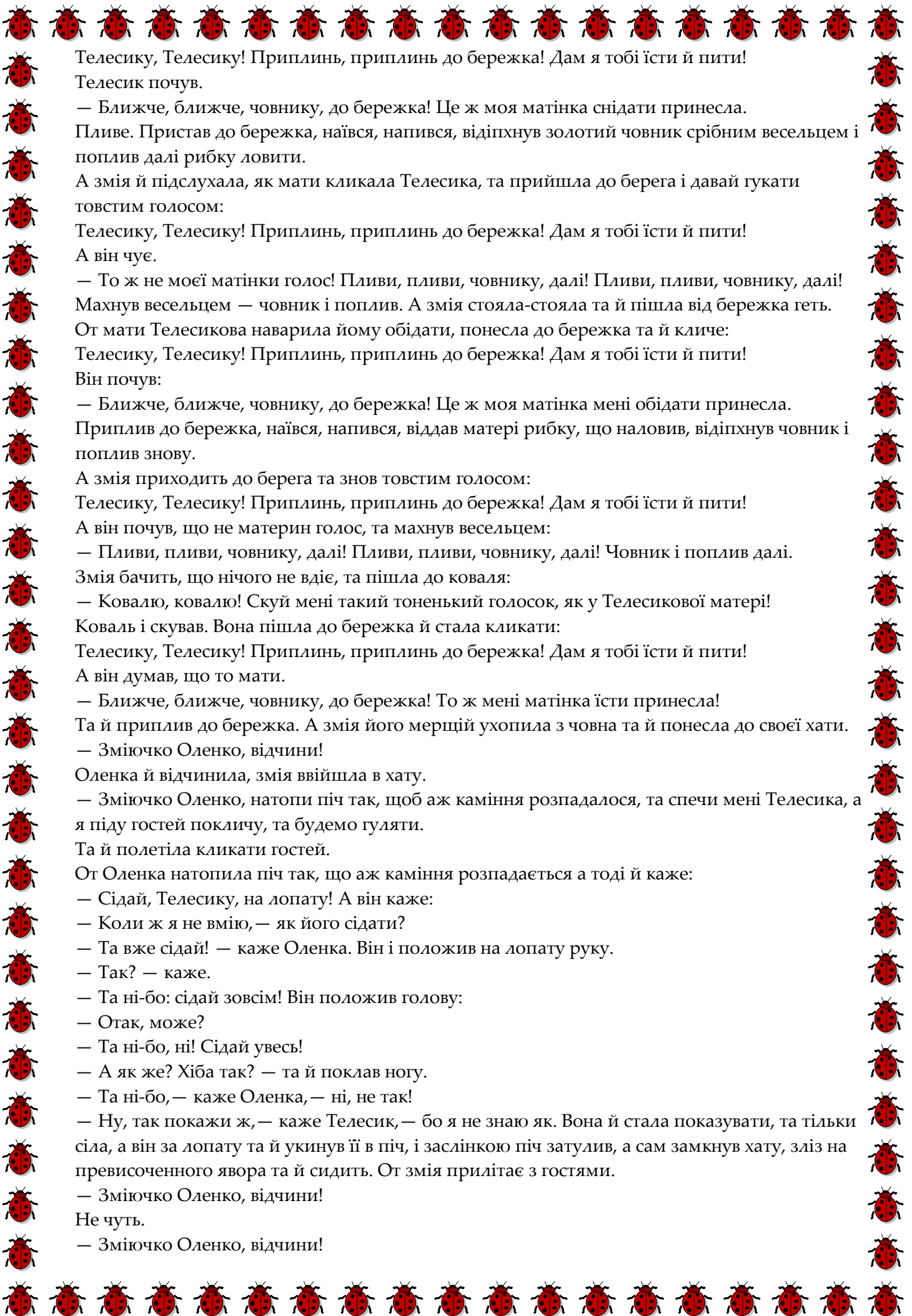
От дід зробив золотий човник і срібнее весельце, спустили на річку, він і поїхав. То оце він їздить по річці, ловить рибку та годує діда й бабу, наловить та віддасть — і знову поїде. А мати йому їсти носить. Та й каже:

— Гляди ж, сину, як я кликатиму, то пливи до бережка, а як хто чужий, то пливи далі!

От мати наварила йому снідати, принесла до берега та й кличе:

Телесику, Телесику! Приплинь, приплинь до бережка! Дам я тобі їсти й пити!

Телесик почув.

— Ближче, ближче, човнику, до бережка! Це ж моя матінка снідати принесла.

Пливе. Пристав до бережка, наївся, напився, відіпхнув золотий човник срібним весельцем і поплив далі рибку ловити.

А змія й підслухала, як мати кликала Телесика, та прийшла до берега і давай гукати товстим голосом:

Телесику, Телесику! Приплинь, приплинь до бережка! Дам я тобі їсти й пити!

А він чує.

— То ж не моєї матінки голос! Пливи, пливи, човнику, далі! Пливи, пливи, човнику, далі!

Махнув весельцем — човник і поплив. А змія стояла-стояла та й пішла від бережка геть.

От мати Телесикова наварила йому обідати, понесла до бережка та й кличе:

Телесику, Телесику! Приплинь, приплинь до бережка! Дам я тобі їсти й пити!

Він почув:

— Ближче, ближче, човнику, до бережка! Це ж моя матінка мені обідати принесла.

Приплив до бережка, наївся, напився, віддав матері рибку, що наловив, відіпхнув човник і поплив знову.

А змія приходить до берега та знов товстим голосом:

Телесику, Телесику! Приплинь, приплинь до бережка! Дам я тобі їсти й пити!

А він почув, що не материн голос, та махнув весельцем:

— Пливи, пливи, човнику, далі! Пливи, пливи, човнику, далі! Човник і поплив далі.

Змія бачить, що нічого не вдіє, та пішла до коваля:

— Ковалю, ковалю! Скуй мені такий тоненький голосок, як у Телесикової матері!

Коваль і скував. Вона пішла до бережка й стала кликати:

Телесику, Телесику! Приплинь, приплинь до бережка! Дам я тобі їсти й пити!

А він думав, що то мати.

— Ближче, ближче, човнику, до бережка! То ж мені матінка їсти принесла!

Та й приплив до бережка. А змія його мерщій ухопила з човна та й понесла до своєї хати.

— Зміючко Оленко, відчини!

Оленка й відчинила, змія ввійшла в хату.

— Зміючко Оленко, натопи піч так, щоб аж каміння розпадалося, та спечи мені Телесика, а я піду гостей покличу, та будемо гуляти.

Та й полетіла кликати гостей.

От Оленка натопила піч так, що аж каміння розпадається а тоді й каже:

— Сідай, Телесику, на лопату! А він каже:

— Коли ж я не вмію, — як його сідати?

— Та вже сідай! — каже Оленка. Він і положив на лопату руку.

— Так? — каже.

— Та ні-бо: сідай зовсім! Він положив голову:

— Отак, може?

— Та ні-бо, ні! Сідай увесь!

— А як же? Хіба так? — та й поклав ногу.

— Та ні-бо, — каже Оленка, — ні, не так!

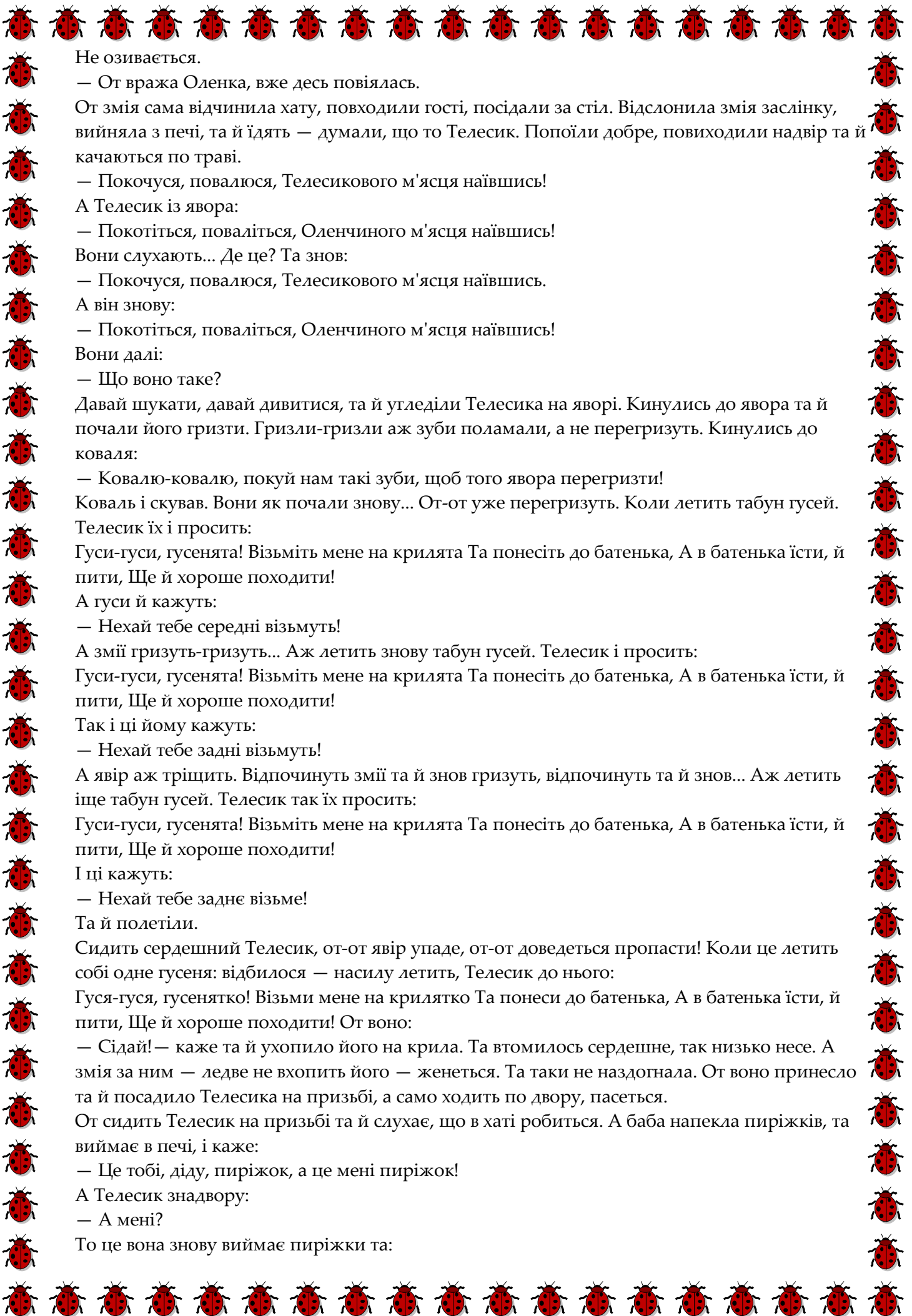
— Ну, так покажи ж, — каже Телесик, — бо я не знаю як. Вона й стала показувати, та тільки сіла, а він за лопату та й укинув її в піч, і заслінкою піч затулив, а сам замкнув хату, зліз на

превисоченного явора та й сидить. От змія прилітає з гостями.

— Зміючко Оленко, відчини!

Не чуть.

— Зміючко Оленко, відчини!

Не озивається.

— От вража Оленка, вже десь повіялась.

От змія сама відчинила хату, повходили гості, посідали за стіл. Відслонила змія заслінку, вийняла з печі, та й їдять — думали, що то Телесик. Попоїли добре, повиходили надвір та й качаються по траві.

— Покочуся, повалюся, Телесикового м'яся наївшись!

А Телесик із явора:

— Покотіться, поваліться, Оленчиного м'яся наївшись!

Вони слухають... Де це? Та знов:

— Покочуся, повалюся, Телесикового м'яся наївшись.

А він знову:

— Покотіться, поваліться, Оленчиного м'яся наївшись!

Вони далі:

— Що воно таке?

Давай шукати, давай дивитися, та й угледіли Телесика на яворі. Кинулись до явора та й почали його гризти. Гризли-гризли аж зуби поламали, а не перегризуть. Кинулись до коваля:

— Ковалю-ковалю, покуй нам такі зуби, щоб того явора перегризти!

Коваль і скував. Вони як почали знову... От-от уже перегризуть. Коли летить табун гусей.

Телесик їх і просить:

Гуси-гуси, гусенята! Візьміть мене на крилята Та понесіть до батенька, А в батенька їсти, й пити, Ще й хороше походити!

А гуси й кажуть:

— Нехай тебе середні візьмуть!

А змії гризуть-гризуть... Аж летить знову табун гусей. Телесик і просить:

Гуси-гуси, гусенята! Візьміть мене на крилята Та понесіть до батенька, А в батенька їсти, й пити, Ще й хороше походити!

Так і ці йому кажуть:

— Нехай тебе задні візьмуть!

А явір аж тріщить. Відпочинуть змії та й знов гризуть, відпочинуть та й знов... Аж летить іще табун гусей. Телесик так їх просить:

Гуси-гуси, гусенята! Візьміть мене на крилята Та понесіть до батенька, А в батенька їсти, й пити, Ще й хороше походити!

І ці кажуть:

— Нехай тебе задне візьме!

Та й полетіли.

Сидить сердешний Телесик, от-от явір упаде, от-от доведеться пропасти! Коли це летить собі одне гусеня: відбилося — насилу летить, Телесик до нього:

Гуся-гуся, гусенятко! Візьми мене на крилятко Та понеси до батенька, А в батенька їсти, й пити, Ще й хороше походити! От воно:

— Сідай! — каже та й ухватило його на крила. Та втомилось сердешне, так низько несе. А змія за ним — ледве не вхопить його — женеться. Та таки не наздогнала. От воно принесло та й посадило Телесика на призьбі, а само ходить по двору, пасеться.

От сидить Телесик на призьбі та й слухає, що в хаті робиться. А баба напекла пиріжків, та виймає в печі, і каже:

— Це тобі, діду, пиріжок, а це мені пиріжок!

А Телесик знадвору:

— А мені?

То це вона знову виймає пиріжки та:

— Оце тобі, дідусю, пиріжок, а це мені!

А Телесик знову:

— А мені?

Вони й почули. Що це?

— Чи ти чуєш, діду, щось наче гукає?

— Та то, — каже дід, — мабуть, так учувається.

Та знов баба:

— Оце тобі, дідусю, пиріжок, а це мені!

— А мені? — каже з призьби Телесик.

— Отже, таки озивається! — говорить баба та зирк у вікно — аж на призьбі Телесик. Вони тоді з хати, та вхопили його, та внесли в хату, та такі раді...

А гусятко ходить по двору, то мати й побачила.

— Он гусятко ходить. Піду впіймаю та заріжу.

А Телесик каже:

— Ні, мамо, не ріжте, а нагодуйте його! Коли б не воно, то я б у вас і не був.

От вони нагодували його, й напоїли, і під крильця насипали пшона. Так воно й полетіло.

От вам казочка, а мені бубликів в'язочка. [2]

ІМЕНИННИЙ ОБІД

У Ніни велика сім'я: мати, батько, два брати, дві сестри й бабуся.

Ніна найменша: їй восьмий рік. Бабуся — найстарша: їй вісімдесят два роки. У бабусі тремтять руки. Несе ложку бабуся — ложка дрижить, крапельки падають на стіл.

Скоро день народження Ніни. Мама сказала, що на її іменини у них буде святковий обід. На обід Ніна хай запросить подруг.

Ось і настав цей день. Мама накриває стіл білою скатертиною. Ніна подумала: це ж і бабуся за стіл сяде. А в неї ж руки тремтять. Подруги сміятимуться. Розкажуть потім у школі, що в Ніниної бабусі руки тремтять.

Ніна тихенько сказала мамі:

— Мамо, хай бабуся сьогодні за стіл не сідає.

— Чому? — здивувалася мама.

— В неї руки тремтять. Капає на стіл.

Мама зблідла.

Не сказавши й слова, вона зняла зі столу білу скатерть і сховала її в шафу.

Довго сиділа мовчки, потім сказала:

— У нас сьогодні бабуся хвора. Тому іменинного обіду не буде. Поздоровляю тебе, Ніно, з днем народження. Мое тобі побажання: будь справжньою людиною. [3]

Кирило кожум'яка

Колись був у Києві якийсь князь, лицар, і був коло Києва змії, і щороку посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.

Ото прийшла черга вже й до дочки самого князя. Нічого робить, коли давали городяни, треба й йому давати.

Послав князь свою дочку в дань змієві. А дочка була така хороша, що й сказати не можна. То змії її й полюбив.

От вона до нього прилестилась та й питається раз у нього:

— Чи є, — каже, — на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?

— Є, — каже, — такий — у Києві над Дніпром... Як вийде на Дніпро мочити кожї (бо він кожум'яка), то не одну несе, а дванадцять разом, і як набрякнуть вони водою з

Дніпрі, то я візьму та й учеплюсь за них, чи витягне-то він їх? А йому байдуже: як поцупить, то й мене з ними трохи на берег не витягне. От того чоловіка тільки мені й страшно.

Князівна і взяла собі те на думку й думає, як би їй вісточку додому подати і на волю до батька дістатись? А при ній не було ні душі, — тільки один голубок. Вона згодувала його за щасливої години, ще як у Києві була. Думала-думала, а далі і написала до отця.

— От так і так, — каже, — у вас, тату, є в Києві чоловік, на ймення Кирило, на прізвисьце Кожум'яка. Благайте ви його через старих людей, чи не схоче він із змієм побитися, чи не визволить мене, бідну, з неволі! Благайте його, таточку, і словами, і подарунками, щоб не образився він за яке незвичайне слово! Я за нього і за вас буду довіку богу молитися. Написала так, прив'язала під крильцем голубові та й випустила у вікно. Голубок злинув під небо та й прилетів додому, на подвір'я до князя. А діти саме бігали по подвір'ї та й побачили голубка.

— Татусю, татусю! — кажуть. — Чи бачиш — голубок від сестриці прилетів!

Князь перше зрадів, а далі подумав-подумав та й засумував:

— Це ж уже проклятий ірод згубив, видно, мою дитину!

А далі приманув до себе голубка, глядь, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так. Ото зараз покликав до себе всю старшину.

— Чи є такий чоловік, що прозивається Кирилом Кожум'якою?

— Є, князю. Живе над Дніпром.

— Як же б до нього приступитись, щоб не образився та послухав?

Ото с'як-так порадилися та й послали до нього самих старих людей. Приходять вони до його хати, відчинили помалу двері зо страхом та й злякались. Дивляться, аж сидить сам Кожум'яка долі, до них спиною, і мне руками дванадцять кож, тільки видно, як коливає отакою білою бородою! От один з тих посланців: «Кахи!»

Кожум'яка жажнувся, а дванадцять кож тільки трісь! Обернувся до них, а вони йому в пояс:

— От так і так: прислав до тебе князь із просьбою...

А він і не дивиться: розсердився, що через них та дванадцять кож порвав.

Вони знов давай його просити, давай його благати. Стали навколішки... Шкода! Просили-просили та й пішли, понуривши голови.

Що тут робитимеш? Сумує князь, сумує і вся старшина.

— Чи не послати нам іще молодших?

Послали молодших — нічого не вдіють і ті. Мовчить та сопе, наче не йому й кажуть. Так розібрало його за ті кожі.

Далі схаменувся князь і послав до нього малих дітей. Ті як прийшли, як почали просити, як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів, заплакав та й каже:

— Ну, для вас я вже зроблю. Пішов до князя.

— Давайте ж, — каже, — мені дванадцять бочок смоли і дванадцять возів конопель!

Обмотавсь коноплями, обсмолився смолою добре, взяв булаву таку, що, може, в ній пудів десять, та й пішов до змія.

А змій йому й каже:

— А що, Кирило? Прийшов битися чи миритися?

— Де вже мириться? Битися з тобою, з іродом проклятим!

От і почали вони битися — аж земля гуде. Що розбіжиться змій та вхопить зубами Кирила, то так кусок смоли й вирве, що розбіжиться та вхопить, то так жмуток конопель і вирве. А він його здоровенною булавою як удупить, то так і вжене в землю. А змій, як вогонь, горить, — так йому жарко, і поки збігає до Дніпра, щоб напитися, та вскочить у воду, щоб прохолодиться трохи, то Кожум'яка вже й обмотавсь коноплями і смолою обсмоливсь. Ото вискакує з води проклятий ірод, і що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою тільки луп! Що розженеться, то він, знай, його булавою тільки луп та луп, аж луна йде.

Бились-бились — аж курить, аж іскри скачуть. Розігрів Кирило змія ще лучче, як коваль леміш у горні: аж пирхає, аж захлинається, проклятий, а під ним земля тільки стогне.

А тут у дзвони дзвонять, молебні правлять, а по горах народ стоїть, як неживий, зціпивши руки, жде, що то буде! Коли ж зміюка — бубух! Аж земля затряслась. Народ, стоячи на горах, так і сплеснув руками: «Слава тобі, господи!»

От Кирило, вбивши змія, визволив князівну і віддав князеві. Князь уже не знав, як йому й дякувати. Та вже з того-то часу і почало зватися те урочище в Києві, де він жив, Кожум'яками.[4]

Коза-дереза

Були собі дід та баба. Поїхав дід на ярмарок та й купив собі козу. Привіз її додому, а рано на другий день посилає дід старшого сина ту козу пасти. Пас, пас хлопець її аж до вечора та й став гнати додому. Тільки до воріт став доганяти, а дід став на воротах у червоних чоботях та й питається:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я й не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, тільки бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку, — тільки пила, тільки й їла!

От дід розсердився на сина, що він погано худоби доглядає, та й прогнав його.

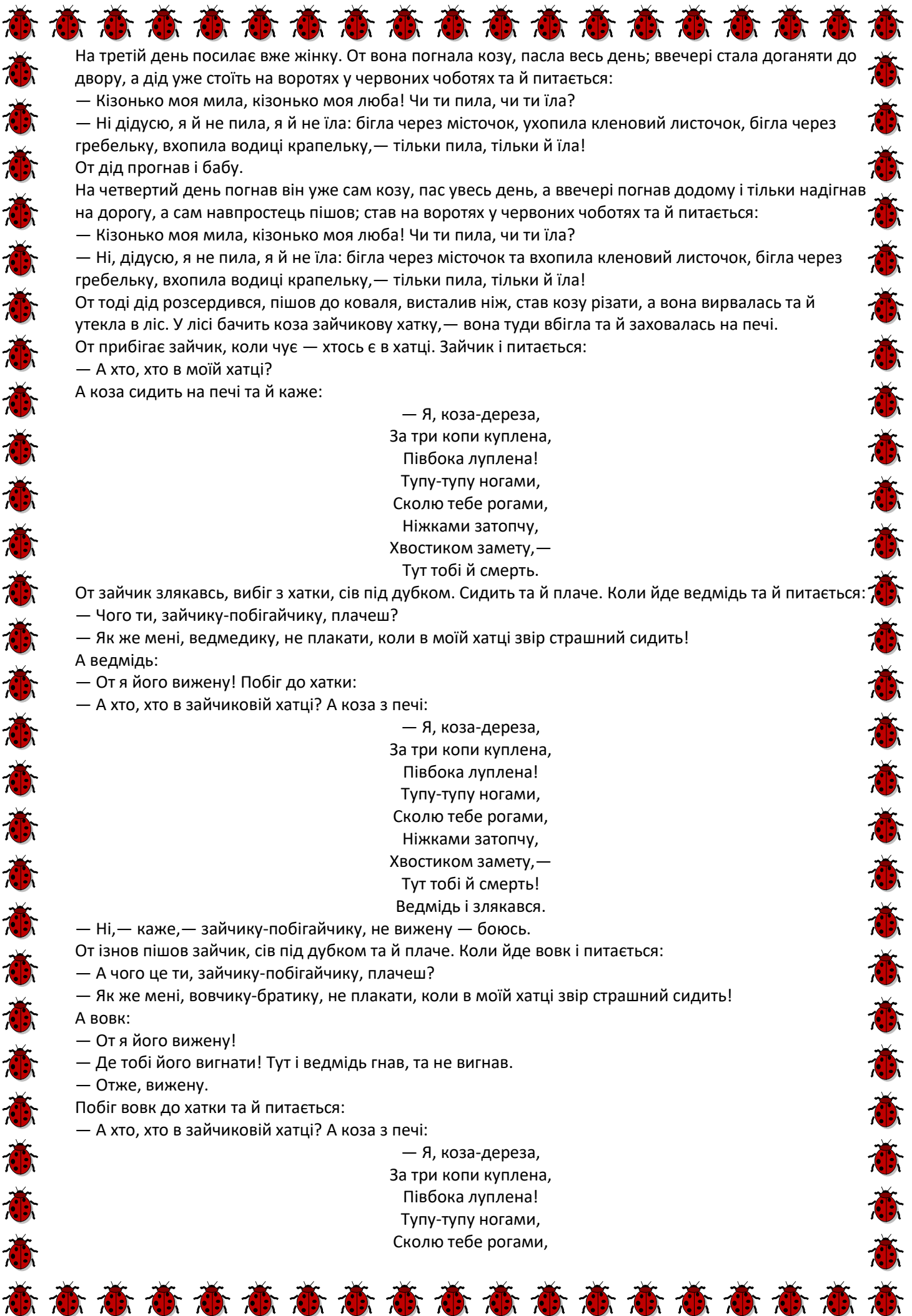
На другий день посилає другого сина — меншого. Пас, пас хлопець козу аж до вечора та й став гонити додому. Тільки став до воріт доганяти, а дід став на воротах у червоних чоботях та й питається:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку, — тільки пила, тільки й їла!

От дід і того сина прогнав.

На третій день посилає вже жінку. От вона погнала козу, пасла весь день; ввечері стала доганяти до двору, а дід уже стоїть на воротях у червоних чоботях та й питається:

— Кізенько моя мила, кізенько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні дідусю, я й не пила, я й не їла: бігла через місточок, ухопила кленовий листочок, бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку,— тільки пила, тільки й їла!

От дід прогнав і бабу.

На четвертий день погнав він уже сам козу, пас увесь день, а ввечері погнав додому і тільки надігнав на дорогу, а сам навпростець пішов; став на воротях у червоних чоботях та й питається:

— Кізенько моя мила, кізенько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я не пила, я й не їла: бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку,— тільки пила, тільки й їла!

От тоді дід розсердився, пішов до коваля, висталив ніж, став козу різати, а вона вирвалась та й утекла в ліс. У лісі бачить коза зайчикову хатку,— вона туди вбігла та й заховалась на печі.

От прибігає зайчик, коли чує — хтось є в хатці. Зайчик і питається:

— А хто, хто в моїй хатці?

А коза сидить на печі та й каже:

— Я, коза-дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена!
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету,—
Тут тобі й смерть.

От зайчик злякався, вибіг з хатки, сів під дубком. Сидить та й плаче. Коли йде ведмідь та й питається:

— Чого ти, зайчику-побігайчику, плачеш?

— Як же мені, ведмедю, не плакати, коли в моїй хатці звір страшний сидить!

А ведмідь:

— От я його вижену! Побіг до хатки:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я, коза-дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена!
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету,—
Тут тобі й смерть!
Ведмідь і злякався.

— Ні,— каже,— зайчику-побігайчику, не вижену — боюсь.

От ізнов пішов зайчик, сів під дубком та й плаче. Коли йде вовк і питається:

— А чого це ти, зайчику-побігайчику, плачеш?

— Як же мені, вовчику-брату, не плакати, коли в моїй хатці звір страшний сидить!

А вовк:

— От я його вижену!

— Де тобі його вигнати! Тут і ведмідь гнав, та не вигнав.

— Отже, вижену.

Побіг вовк до хатки та й питається:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я, коза-дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена!
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,
Хвостиком замету,—
Тут тобі й смерть!
Вовк і злякався.

— Ні,— каже,— зайчику-побігачику, не вижену — боюсь.
Зайчик ізнов пішов, сів під дубком та й плаче. Коли біжить лисичка, побачила зайчика та й питається :

— А чого ти, зайчику-побігачику, плачеш?
— Як же мені, лисичко-сестричко, не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить!

А лисичка:

— От я його вижену!
— Де тобі, лисичко, його вигнати! Тут і ведмідь гнав — не вигнав, і вовк гнав, та не вигнав, а то ти!
— Отже, вижену.

Побігла лисичка до хати та:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я, коза-дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена!
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету,—
Тут тобі й смерть!

От лисичка теж злякалась.

— Ні,— каже,— зайчику-побігачику, не вижену — боюсь.
Пішов зайчик, сів під дубком та й знову плаче. Коли це лізе рак-неборак та й питається:

— Чого ти, зайчику-побігачику, плачеш?
— Як же мені не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить!

А рак:

— От я його вижену!
— Де тобі його вигнати! Тут ведмідь гнав, та не вигнав, і вовк гнав, та не вигнав, і лисиця гнала, та не вигнала, а то ти!
— Отже, вижену!

От поліз рак у хатку та й питається:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я, коза-дереза,
За три копи куплена,

Півбока луплена!
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету,—
Тут тобі й смерть!

А рак усе лізе та лізе, виліз на піч та:

— А я, рак-неборак,
Як ущипну,— буде знак!
Та як ущипне козу клешнями!.. Коза як
замекає, та з печі, та з хати — побігла, тільки

видно! От тоді зайчик радий, прийшов у хатку та так уже ракові дякує. Та й став жити в своїй хатці. [5]

Козак Мамарига

Козак Мамарига служив у багатів двадцять п'ять років; не заслужив ні вола, ні коня, ні доброго слова. Тоді пішов у службу, служив цареві двадцять п'ять літ; не заслужив ні вола, ні коня, ні доброго слова і од царя. Прийшов тоді оп'ять додому і пішов у путь-дорогу куди Бог дасть. Тепер як узяв іти, іде тиждень або два усе стовповою дорогою. Зустрічає його

парубок.

— Здрастуйте, — говорить, — що ви є таке?

— Я, — каже, — козак Мамарига; служив у багатів двадцять п'ять літ і не заслужив ні вола, ні коня, ні доброго слова. І царю двадцять п'ять літ служив і не заслужив і у царя ні вола, ні коня, ні доброго слова. Тепер прийшов собі додому та й пішов куди Бог дасть. А ти, — каже, — що є таке?

— Я, — каже, — у пана у такого-то був за кухаря, та ніс багато посуду дорогого, та спіткнувся, упав, побив посуд, так на мене учорашній день поготовили багато різок, щоб мене сікти, так я оце втік. Так прийми мене, брат козак Мамарига, за меншого брата, буду тобі служити.

Побратались вони та ідуть собі. Так йшли вони тиждень чи більше; тепер зустрічає їх третій, з батіжком.

— Здрастуйте, — говорить, — браття. Що ви, — каже, — є за люди?

Цей каже:

— Я є козак Мамарига.

— А я, — другий одповів, — був у пана за кухаря, та там, як мене мали сікти, так я утік, а оце ми побратались.

— Ну, — каже, — прийміть і мене за третього брата.

— А ти, — каже, — що є за чоловік?

— Я, — каже, — чумак був, гнав дванадцять голів чи з рибою, чи з сіллю. Розбійники набігли та й забрали у мене гроші і худобу мою, та з душею тільки я і убрався та от з цим батіжком.

Прийняли. Оце стали три брати і йдуть собі дорогою стовповою; де випросять собі хліба та й ідуть. Дійшли до місця, де стоїть стовп і три дороги нарізно. Подивився козак Мамарига і каже:

— Тут, брати мої, треба нам різнитися. Тепер попрощаємось собі, котрий на которую сторону хоче, туди й ступайте, а мені яку покинете, така й буде.

Теперечки розпрощалися і пішли, той на ту дорогу, а той на ту. Як узяв козак Мамарига ходити, ходив собі годів десяток. Ходив і убрався собі у ліс. Ходив у лісі довго-недовго — находити хатку. Кинувся до дверей, — зачинено двері.

— Одчиніть, — каже.

А дві жінки сміються, не відчиняють. Просився, просився — не відчиняють. Узяв тоді двері виставив і увійшов у хату.

— Здрастуйте! — каже.

Лежить чоловік на печі:

— Що ти за самоволець, що прийшов до мене та двері виставив? От я, — говорить, — як устану, та візьму м'яло, та так помну тебе, щоб ти знав мене. Що ти є таке?

— Я, — говорить, — козак Мамарига.

— Е, — говорить, — прости, брат, що тебе вилаяв, ти мені є брат, старший за мене!

— Який же, — каже, — ти мені брат?

— А той, — каже, — що коли я од пана утік, то ти мене прийняв за брата.

Ну, тепер просить за стіл брата, садить його за стіл, їсти і пити братові дають.

— Як же ти, брате, досі собі місця не знайшов?

— А ні, — говорить, — не знайшов і досі. Ну, попили, погуляли там собі.

— Ось, — каже, — брате, у мене дві жінки, так бери яку хочеш собі за жінку.

— Ні, — каже, — брате, дякую, я не хочу.

Побув троє днів у того брата, відпочив, тоді сказав:

— Прощай, брате, піду куди Бог дасть.

Пішов од того брата у путь-дорогу та іде собі куди Бог дасть. Ішов він днів три або чотири.

Дивиться — гонить пан хортами зайця, і біжить той заєць дорогою прямо на нього. Він ударив палкою та й убив і сів там коло нього. Прибігли хорти, подивились і полягали коло нього.

Добігає пан.

— Здрастуй, — говорить, — мужик! Тут зайця ти не видів?

— Ні, — каже, — я ось зайця убив.

Каже пан:

— Що ти є таке?

— Я, — каже, — козак Мамарига.

— Е, — говорить, — брат, вибач, може, я тебе образив як-небудь. — Схвачується з коня, береться за руки і цілується. — Ти, — говорить, — є мені брат, старший за мене., Пам'ятаєш, як ви, два брати, ішли, а мене третього прийняли?

— Так, пам'ятаю.

— Ну, прошу, брат, до мене у гості, я тепер живу добре! Сідай, брат, на коня на мого.

— Ні, — говорить, — дякую, брат, за коня, бо я на коні не вмію їздити.

Ну, ідуть собі, побралися за руки, коня закинув пан собі на другу руку. Ідуть і говорять собі.

— Що ти, брат, козак Мамарига, і досі собі місця не знайшов? Ось я уже вісімнадцять літ як женився і живу тут.

Прийшли додому до того пана. Уводить він його у свій дім. Увійшли, поздравствувалися.

— То, — говорить, — жона моя, я знайшов свого брата у степу, у дорозі.

Тоді посадили його, давай пити, гулять і не знають, де його й діти, такі раді вже вони йому.

— Ну, тепер я тобі, брате, половину всього віддам. Тебе, брате, оженю. Ось, — каже, — хоч у цих кімнатах будеш або збудуємо тобі або мені.

— Ні, дякую, брате, за твоє слово. Слава Богу, що ти собі нажив, а я собі що наживу, то мое буде.

Побув він цілий місяць у цього брата, погостював.

— Ну, тепер, — каже, — брате, краще піду собі куди Бог дасть. Ну, брат і плакав, і умовляв, щоб остався тут. А він каже:

— Дякую, не хочу.

— Може, — каже брат, — дати тобі коня хорошого на дорогу?

— Дякую, — каже, — за коня.

Тепер дав він йому сот чи дві, чи три на дорогу. Попрощалися, пішов собі у путь-дорогу оп'ять. Йшов довго-недовго, дивиться, аж три чоловіки б'ються на могилі. Він тоді навпростець швидше туди.

— Здрастуйте, господа, та за що ви б'єтеся?

Кажуть:

— За свою батьківщину. Нас три брати є.

— Яка ж у вас батьківщина?

— Оце у нас кінь Гивер, та торба волосяна, така, що дає їсти та пити, та чоботи такі, що поверх води ходять. Оце тільки у нас і батьківщини. Так отой каже, що я візьму те, а отой каже, що я візьму те, то ми і б'ємося за це. А ти, — кажуть, — що є за земляк?

— Я, — каже, — козак Мамарига.

— Ну, поділи нас, — кажуть, — брате козаче Мамаригу, нашою батьківщиною,

— Я, — каже, — брати, вас розділю; ніхто краще вас не розділить, як я. Згодні ви на те, що я вам буду говорити?

— Згодні, — кажуть вони, — аби ти, козак Мамарига, нас розділив.

— Ну, — каже, — я буду вам, брати, говорити. Ступайте, — каже, — собі за півтори гона од мене, і тоді я махну — і біжіть усі разом: хто попереду прибіжить, яка любимая твоя штука, ту й бери, а котрий другим прибіжить, той бере собі теж любимую штуку, а задньому те, що зостанеться.

Вони пішли собі за півтори гона, тоді він махнув. Кінь Гивер у їх стоїть осідланий, готовий. Тепер він збирає собі торбу волосяну через плече, чоботи взув, тоді у стремено ніжку і сідає собі на коня, на Гивера.

— Ей, — каже кінь Гивер, — як, пане, тебе нести, чи поверх дерева, чи поверх комишу?

— Неси, — говорить, — мене поверх дерева.

Брати біжать назад, побачили, що він подався, а вони підняли руки вгору. А він і крикнув:

— Краще, як я, ніхто вас не розділить!

Він поїхав, а вони почухали собі голови та й пішли собі додому. Як узяв їхати козак Мамарига цим конем, так собі їхали, поки потомились. Тоді стали собі, палатки розбили, торбочку-волосянку тоді він розшморгує.

— Торбочко-волосяночко, дай їсти і пити.

Тут де узявся стіл: наїдки, напитки різні і йому, і коневі. Наїлись, напились.

— Торбочко, уберись!

Все убралось знову у торбу, нема того нічого.

— Ну, тепер, хазяїне, — кінь пита, — куди будемо їхати?

Каже:

— Я й сам не знаю. Ось як я пішов із свого міста, так ходжу більше двадцяти літ.

— Куди ж, — каже, — ви думаете?

— Та, — каже, — я не знаю сам, куди Бог спровадить.

— Ну, — кінь каже, — поїдьмо у чужу землю. Там віддає король свою дочку заміж. Там у його стоїть дуб у двірці, хто може його зрубати, за того віддає дочку свою і царство відписує. Можете, — каже кінь, — той дуб зрубати?

— Ну, — каже, — зрубаємо не зрубаємо, а спробуємо.

Ну, і поїхали туди. Їхали дїб троє чи там четверо, під'їжджають у ліс, через ліс переїжджають. Чують, що у лісі то рубають, то пиляють, гемблюють; дивляться — не видно ніде людей. Потихеньку ще ближче, устав з коня, веде його в руках, прислухається ближче; дивиться, аж на дубі торба висить, дротянка. Він ухопив гарапник у руки, як лясне, так луна пішла по всьому лісі, і крикнув тоді:

— У торбу убирайтесь собі!

Тоді бряжчить усе та все у торбинку убирається. Убралось — уже не чуть того нічого. Лізе тоді на дуба, підхоплює тую торбинку в свої руки, сідає на коня — і гайда. Прибігає у тую землю, до того короля і оповіщається, що приїхав з такої землі. Покликав король його у свій дім.

— Ну, за чим ти забився у мою землю?

— Ви, ваше сіятельство, свою дочку віддаєте заміж за того, хто може зрубати дуба вашого.

— То вірно, — говорить, — так; аби ти зрубав, то ти мені зятько будеш; тільки щоб зрубав і коріння з його повитягав, поколов, склав і спалив. Якщо не зробиш того, що я говорю, то бачиш там чоловічі голови, то там і твоя голова буде.

Дав він йому випити, закусити.

— Ну, йди тепер, заступай у роботу. Ось там дуб стоїть, від крильця недалеко, так іди зрубай його.

Як пішов до того дуба, розшморгує торбу-дротянку.

— Ну, біжіть, — говорить, — хлопці, у той дуб усерединку і рубайте його там при низу.

Убралось усе у дуба, так, що і не видно. Він собі ліг і спочива. Довго-недовго, а його кличуть обідати. Він узяв і пішов.

— Ви, хлопці, трохи спочиньте, поки я поїм.

Пішов він їсти, а ті спочивають. Вийшла королівна, дивиться на того дуба, чи він багато його зрубав, коли він і не чіпав його. Підходить до батечка і каже:

— Це якийсь ледар до нас прибув. Ось, — каже, — інші хоч почнуть, а цей не починав і досі.

— Ну, — каже, — нічого, його голова буде там, де й тих. Пообідав і знову приходить до дуба.

— Що, — говорить, — відпочили?

— Відпочили, господин хазяїн.

— Ну, беріться оп'ять за роботу.

Узялись за роботу оп'ять. Тут довго-недовго — через годину дуб брязнув об землю, аж земля здвинулась і каміння забряжчало. Вибігає король на крильце, коли лежить дуб доли.

— Ей, дочко моя, виходь сюди; це, — говорить, — найшовся молодець, дуба звалив. Підіть його позвіть у кімнату мою та дайте поїсти.

Приходить він.

— Ну, — говорить, — ти молодець, козак Мамарига, може, будеш моїм зятем. Бо я голів більше сотні положив за того дуба.

Пощанував його, дав йому склянку горілки, балакав з ним, усе добре. Поївши, пішов знову козак Мамарига до своєї роботи.

— Ну, хлопці, відпочили? — говорить він на свій струмент.

— Уже відпочили.

— Ну, старайтесь, щоб сьогодні його скласти, бо уже нерано, і щоб спалить, і розвіять попіл по вітру.

Ухопились за роботу оп'ять. Через годину склали усе у купу увишки як дзвіниця і підпалили — згоріло чисто, тоді і попіл розвіяли.

— Ну, тепер збирайтесь у своє місце, у торбину дротяну. Зібрались вони у місце, узяв він, зашморгнув. Поглядає король та королівна.

— Це, — кажуть, — не з простих, що такий узявся!

Ну, ще сонечко не зайшло. Пішов козак Мамарига на базар, купив собі скрипочку, орішків, півкварти лютого спирту, поскладав собі в торбинку, приходить до короля з базару. Вечір.

— Дайте, — каже король, — перекусити йому дечого.

Дали йому. Він перекусив. Загадав король своїм жандармам:

— Укиньте його в кімнату до ведмедя, то той його, — каже, — оженить.

Узяли його, ухопили силою, і вкинули туди у кімнату до ведмедя, і замкнули його там. Увійшов він до ведмедя і здрастується:

— Здравстуй, — говорить, — ведмідь.

Той кивнув головою. Проходжує собі козак Мамарига по хаті туди-сюди. Виймає свою скрипочку із торбочки, торбочку-волосянку знімає з своїх плечей.

— Торбочка волосяна, дай мені їсти і пити!

Тут де узявся стіл, набрався всякими наїдками і напівками.

— Прощу, — говорить, — ведмедю, їсти до мене ідіть. Приступив ведмідь ближче до стола.

— Ну,— каже,— що ти за один? Я стільки тут людей поїв, а такого не бачив, щоб поставив на стіл найдки і напитки, що і в короля таких немає.

Ну, дає, ведмідь собі бере, їсть. Наливає того спирту чарочку і казак Мамарига, здоровкається до ведмедя, п'є.

— Що то,— говорить,— ви п'єте таке?

— Це,— каже,— горілка, така хороша.

— Для чого,— каже,— ви її п'єте?

— То,— каже,— для сміливості ми п'ємо.

— А дайте і мені, я попробую.

Налив він йому. Роззявив той рота, узяв, висипав йому у рот. Закусив.

— Ну,— каже,— не розібрав, дайте ще другу.

Наливає він другу, ведмідь випив. Випив, закусив. Тепер козак Мамарига бере свою скрипочку, давай грати. Пішов ведмідь танцювати.

— Ще буде скляночка, випийте і цю для сміливості.

Дав, він випив і ту. Та й пішов танцювати.

— Ну, козак Мамарига, коли б ти виучив мене так грати, як сам граєш.

— Я,— каже,— можу вивчити тебе зараз, аби охота.

— Ну, то моя охота, вивчи, будь ласка.

Прошморгує він свою дротянку-торбу, витягає клини залізні і молот, а у кімнаті лежить половина дуба товстого. Він узяв, клинами набив, розколов той дуб.

— Ну, стромляй,— каже,— сюди лапи, я буду тобі виправлять, щоб ти перебирав так, як я.

Давай він устромлять у коліващину свої лапи. А козак каже:

— Іще далі стромляй, глибше стромляй, доти, доки далі нікуди.

Узяв він тоді клини повибивав, і зступився той дуб, а ведмідь крутить задом і каже:

— Випусти мене, козак Мамарига, уже ти мені повиправляв руки.

— Ні,— каже,— ще не пора тебе випускати. Ось я,— говорить,— стіл приберу, то тоді покажу! Торбочко-волосянко, уберись,— каже.

Торба убралась. Повісив він торбочку, виймає арапник дротяний і давай тоді ведмедя ззаду почищати.

— Ей,— каже,— козак Мамарига, пусти, за що ти мене б'єш?

— А ти,— каже,— нашого брата уже багато попоїв. Як я тебе нагодую, ти більше не схочеш нас їсти!

Тоді став його батогом гостити ззаду так, що шерсть летить тільки. Він реве та проситься, а той гостить. Ну, бив, бив, утомився, ліг відпочити. Відпочив, оп'ять за свою роботу, оп'ять б'є. На половині ведмедя з обох боків вибив йому шерсть всю чисто. Ліг, заснув козак Мамарига.

Розвиднілось. Підходять королівські слуги до віконця (віконце перегороджено залізом), дивляться у віконце; побачив їх ведмідь. Вони обзиваються до ведмедя.

— Мовчіть,— каже ведмідь,— мовчіть, бо пан мій спить, бо як устане, то буде знову бити.

Вони почули, назад пішли. Говорять:

— Щось обзивається ведмідь, мабуть, козак Мамарига живий.

— Ні, не може бути, а підіть узнайте.

Пішло їх чоловіка чотири, чи що. Підходять до дверей, відмикають двері. Відчинили, коли ведмідь у дубові стремить. Каже:

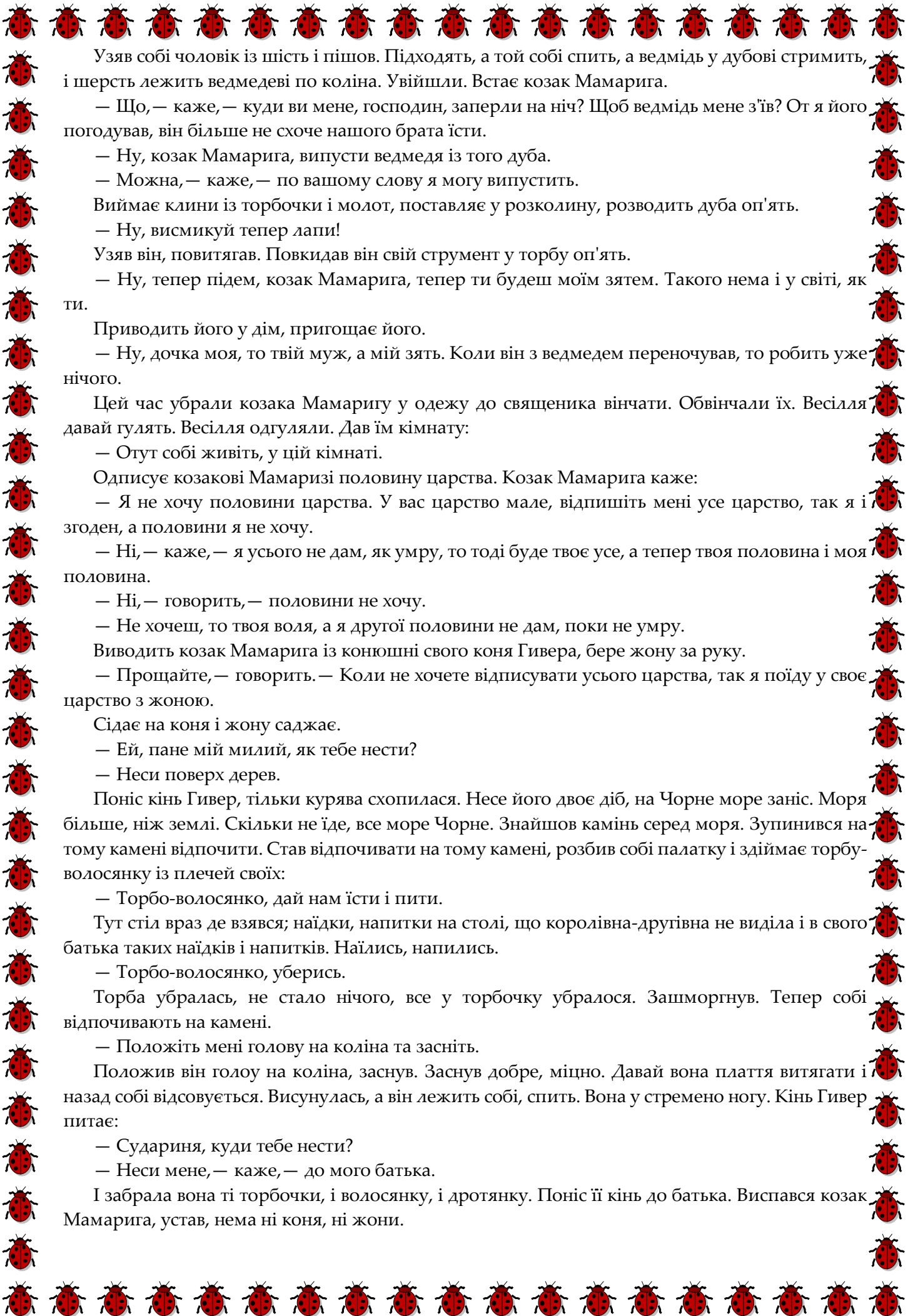
— Мовчіть, бо пан мій спить. Ступайте собі, бо як устане, то буде бити.

Підходять вони до короля, кажуть:

— Козак Мамарига спить, а ведмідь у дубові стримить.

— Ні,— говорить,— я не вірю. Хто б його у той дуб засадив? Ну, підем же тепер.

Узяв собі чоловік із шість і пішов. Підходять, а той собі спить, а ведмідь у дубові стримить, і шерсть лежить ведмедеві по коліна. Увійшли. Встає козак Мамарига.

— Що, — каже, — куди ви мене, господин, заперли на ніч? Щоб ведмідь мене з'їв? От я його погодував, він більше не схоче нашого брата їсти.

— Ну, козак Мамарига, випусти ведмедя із того дуба.

— Можна, — каже, — по вашому слову я могу випустить.

Виймає клини із торбочки і молот, поставляє у розколину, розводить дуба оп'ять.

— Ну, висмикуй тепер лапи!

Узяв він, повитягав. Повкидав він свій струмент у торбу оп'ять.

— Ну, тепер підем, козак Мамарига, тепер ти будеш моїм зятем. Такого нема і у світі, як ти.

Приводить його у дім, пригощає його.

— Ну, дочка моя, то твій муж, а мій зять. Коли він з ведмедем переночував, то робить уже нічого.

Цей час убрали козака Мамаригу у одягу до священника вінчати. Обвінчали їх. Весілля давай гулять. Весілля одгуляли. Дав їм кімнату:

— Отут собі живіть, у цій кімнаті.

Одписує козакові Мамаризі половину царства. Козак Мамарига каже:

— Я не хочу половини царства. У вас царство мале, відпишіть мені усе царство, так я і згоден, а половини я не хочу.

— Ні, — каже, — я усього не дам, як умру, то тоді буде твоє усе, а тепер твоя половина і моя половина.

— Ні, — говорить, — половини не хочу.

— Не хочеш, то твоя воля, а я другої половини не дам, поки не умру.

Виводить козак Мамарига із конюшні свого коня Гивера, бере жону за руку.

— Прощайте, — говорить. — Коли не хочете відписувати усього царства, так я поїду у своє царство з жоною.

Сідає на коня і жону саджає.

— Ей, пане мій милий, як тебе нести?

— Неси поверх дерев.

Поніс кінь Гивер, тільки курява схопилася. Несе його двоє діб, на Чорне море заніс. Моря більше, ніж землі. Скільки не їде, все море Чорне. Знайшов камінь серед моря. Зупинився на тому камені відпочити. Став відпочивати на тому камені, розбив собі палатку і здіймає торбу-волосянку із плечей своїх:

— Торбо-волосянку, дай нам їсти і пити.

Тут стіл враз де взявся; наїдки, напитки на столі, що королівна-другівна не виділа і в свого батька таких наїдків і напитоків. Наїлись, напились.

— Торбо-волосянку, уберись.

Торба убралась, не стало нічого, все у торбочку убралось. Зашморгнув. Тепер собі відпочивають на камені.

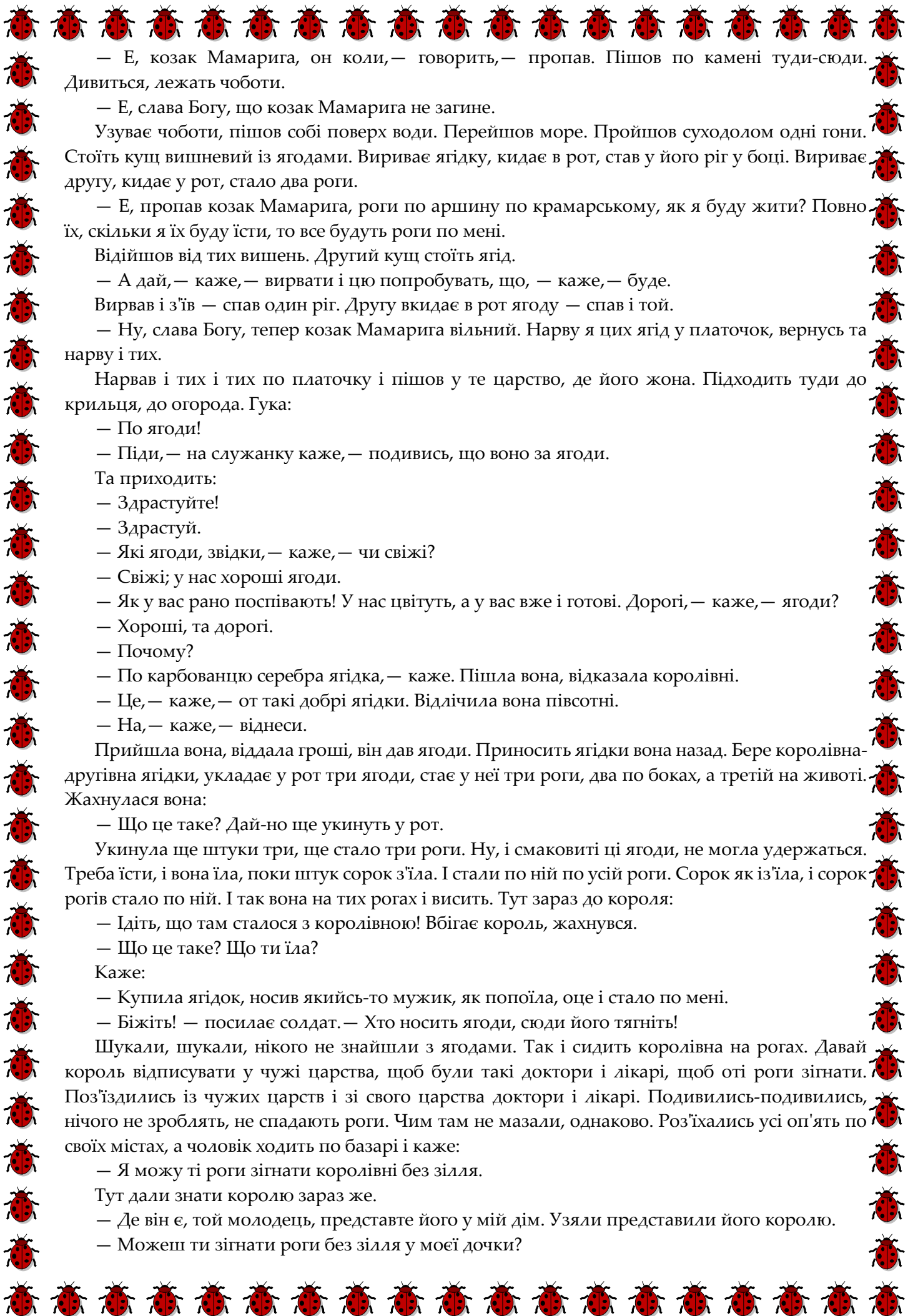
— Положіть мені голову на коліна та засніть.

Положив він голову на коліна, заснув. Заснув добре, міцно. Давай вона плаття витягати і назад собі відсовується. Висунулась, а він лежить собі, спить. Вона у стремено ногу. Кінь Гивер питає:

— Судариня, куди тебе нести?

— Неси мене, — каже, — до мого батька.

І забрала вона ті торбочки, і волосянку, і дротянку. Поніс її кінь до батька. Виспався козак Мамарига, устав, нема ні коня, ні жони.

— Е, козак Мамарига, он коли,— говорить,— пропав. Пішов по камені туди-сюди.

Дивиться, лежать чоботи.

— Е, слава Богу, що козак Мамарига не загине.

Узуває чоботи, пішов собі поверх води. Перейшов море. Пройшов суходолом одні гони. Стоїть кущ вишневий із ягодами. Вириває ягідку, кидає в рот, став у його ріг у боці. Вириває другу, кидає у рот, стало два роги.

— Е, пропав козак Мамарига, роги по аршину по крамарському, як я буду жити? Повно їх, скільки я їх буду їсти, то все будуть роги по мені.

Відійшов від тих вишень. Другий кущ стоїть ягід.

— А дай,— каже,— вирвати і цю попробувать, що,— каже,— буде.

Вирвав і з'їв — спав один ріг. Другу вкидає в рот ягоду — спав і той.

— Ну, слава Богу, тепер козак Мамарига вільний. Нарву я цих ягід у платочок, вернусь та нарву і тих.

Нарвав і тих і тих по платочку і пішов у те царство, де його жона. Підходить туди до крильця, до огорода. Гука:

— По ягоди!

— Піди,— на служанку каже,— подивись, що воно за ягоди.

Та приходить:

— Здрастуйте!

— Здрастуй.

— Які ягоди, звідки,— каже,— чи свіжі?

— Свіжі; у нас хороші ягоди.

— Як у вас рано поспівають! У нас цвітуть, а у вас вже і готові. Дорогі,— каже,— ягоди?

— Хороші, та дорогі.

— Почому?

— По карбованцю сребра ягідка,— каже. Пішла вона, відказала королівні.

— Це,— каже,— от такі добрі ягідки. Відлічила вона півсотні.

— На,— каже,— віднеси.

Прийшла вона, віддала гроші, він дав ягоди. Приносить ягідки вона назад. Бере королівна-другівна ягідки, укладає у рот три ягоди, стає у неї три роги, два по боках, а третій на животі. Жажнулася вона:

— Що це таке? Дай-но ще укинуть у рот.

Укинула ще штуки три, ще стало три роги. Ну, і смаковиті ці ягоди, не могла удержатися. Треба їсти, і вона їла, поки штук сорок з'їла. І стали по ній по усій роги. Сорок як із'їла, і сорок рогів стало по ній. І так вона на тих рогах і висить. Тут зараз до короля:

— Ідїть, що там сталося з королівною! Вбігає король, жажнувся.

— Що це таке? Що ти їла?

Каже:

— Купила ягідок, носив якийсь-то мужик, як попоїла, оце і стало по мені.

— Біжіть! — посилає солдат. — Хто носить ягоди, сюди його тягніть!

Шукали, шукали, нікого не знайшли з ягодами. Так і сидить королівна на рогах. Давай король відписувати у чужі царства, щоб були такі доктори і лікарі, щоб оті роги зігнати. Поз'їздилися із чужих царств і зі свого царства доктори і лікарі. Подивилися-подивилися, нічого не зроблять, не спадають роги. Чим там не мазали, однаково. Роз'їхалися усі оп'ять по своїх містах, а чоловік ходить по базарі і каже:

— Я можу ті роги зігнати королівні без зілля.

Тут дали знати королю зараз же.

— Де він є, той молодець, представте його у мій дім. Узяли представили його королю.

— Можеш ти зігнати роги без зілля у моєї дочки?

— Можу.

— Ось відписую тобі царство, і ось твоя жона.

— Вивезіть мені возів із два трісок на площу. І виїздить усі городяни за двадцять п'ять верст від города. Буду такі ліки розпускати, що як зайде, то умре народ увесь. Витягніть її у сад до тієї купи дров.

Витаскали вони її до дров, а тоді вони убралися всі. Узяв він дрова, запалив, три бичі вирубав дубових, запарив, бере тоді бичі і потягає між рогами. Вона кричить.

— Це, — каже, — б'є тебе козак Мамарига, твій муж. Де ти мого коня Гивера діла?

— Той кінь живий, на станку. Не муч мене.

— А торби — волосянка та дротянка — де?

— То у батечка все поховане. Буде тобі перед лице усе, тільки мене не муч.

— Більше ж мене не будеш кидати?

— Не буду до віку вічного.

Ну, тоді він бере ягідку, роздавлює їй у рот — і спадає ріг; підіймає вона тоді голову вище. Укидає знову їй ягід дві-три у рот. Поїла, ще три роги спало. Тоді дає їй ще більше. Ті роги на ній осипаються. Із'їла штук сорок ягід; осипались роги, стала королева-дочка така, як і була.

— Ну, дивись, щоб ти знала, як заміж іти.

Пішли у кімнату, там найшли що пити, що їсти. Попили, поїли. Через час біжать городяни у город. Прибігає король у кімнати, зустрічає його дочка.

— Слава Богу, слава Богу!

Ну, тепер давай пирувати, пити-гуляти.

— З якої ти землі, хто ти є? — питає король того, що зігнав роги.

— Я, — говорить, — козак Мамарига, ваш зять перший. Мені вінчаться не треба, я уже вінчаний.

— Так то ти?

— Я, — говорить.

— Ну, тепер одписую тобі все царство.

От і царствує козак Мамарига. Він почитає жону, а жона його, і живуть у тім царстві.[6]

Кривенька качечка

Жили собі дід і баба, а дітей у них не було. Усе сумують вони, а потім дід і каже бабі:

— Ходімо, бабо, у ліс по гриби!

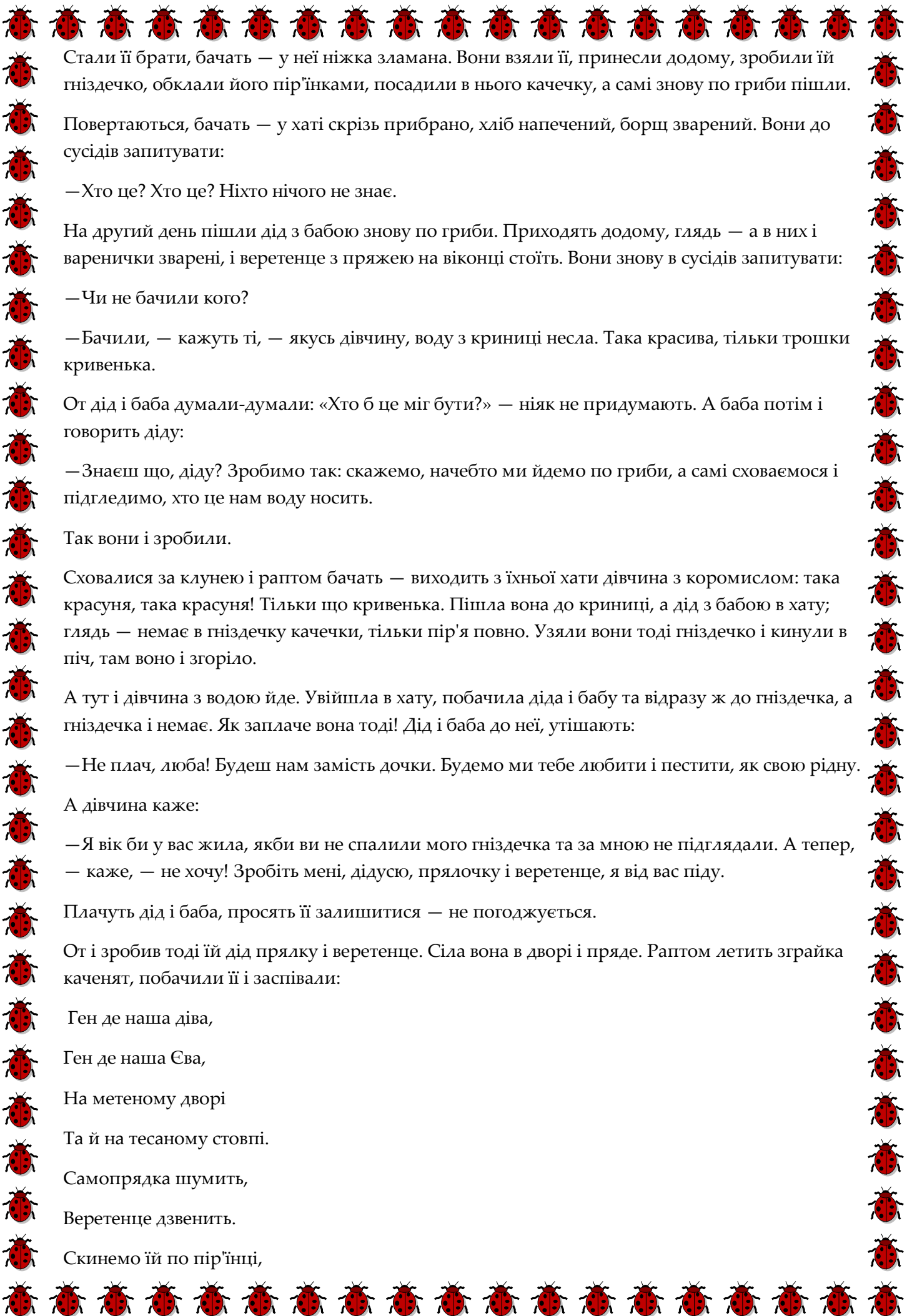
Пішли. Збирає баба гриби, глядь — у кущику гніздечко, а в гніздечку сидить качечка. От і каже баба діду:

— Подивись, діду, яка гарна качечка! Каже дід:

— Візьмімо її додому, нехай у нас живе.

Стали її брати, бачать — у неї ніжка зламана. Вони взяли її, принесли додому, зробили їй гніздечко, обклали його пір'їнками, посадили в нього качечку, а самі знову по гриби пішли.

Повертаються, бачать — у хаті скрізь прибрано, хліб напечений, борщ зварений. Вони до сусідів запитувати:

— Хто це? Хто це? Ніхто нічого не знає.

На другий день пішли дід з бабою знову по гриби. Приходять додому, глядь — а в них і варенички зварені, і веретенце з пряжею на віконці стоїть. Вони знову в сусідів запитувати:

— Чи не бачили кого?

— Бачили, — кажуть ті, — якусь дівчину, воду з криниці несла. Така красива, тільки трошки кривенька.

От дід і баба думали-думали: «Хто б це міг бути?» — ніяк не придумують. А баба потім і говорить діду:

— Знаєш що, діду? Зробимо так: скажемо, начебто ми йдемо по гриби, а самі сховаємося і підгледимо, хто це нам воду носить.

Так вони і зробили.

Сховалися за клунею і раптом бачать — виходить з їхньої хати дівчина з коромислом: така красуня, така красуня! Тільки що кривенька. Пішла вона до криниці, а дід з бабою в хату; глядь — немає в гніздечку качечки, тільки пір'я повно. Узяли вони тоді гніздечко і кинули в піч, там воно і згоріло.

А тут і дівчина з водою йде. Увійшла в хату, побачила діда і бабу та відразу ж до гніздечка, а гніздечка і немає. Як заплаче вона тоді! Дід і баба до неї, утішають:

— Не плач, люба! Будеш нам замість дочки. Будемо ми тебе любити і пестити, як свою рідну.

А дівчина каже:

— Я вік би у вас жила, якби ви не спалили мого гніздечка та за мною не підглядали. А тепер, — каже, — не хочу! Зробіть мені, дідусю, прялочку і веретенце, я від вас піду.

Плачуть дід і баба, просять її залишитися — не погоджується.

От і зробив тоді їй дід прялку і веретенце. Сіла вона в дворі і пряде. Раптом летить зграйка каченят, побачили її і заспівали:

Ген де наша діва,

Ген де наша Єва,

На метеному дворі

Та й на тесаному стовпі.

Самопрядка шумить,

Веретенце дзвенить.

Скинемо їй по пір'їнці,

З нами нехай летить!

А дівчина їм відповідає:

Не хочу я з вами:

Як ходила по лужку,

Поламала ніжку,

Ви мене залишили,

Далі собі рушили!

Скинули вони по пір'їнці, а самі полетіли далі. От летить інша зграйка. Ці теж заспівали:

Ген де наша діва,

Ген де наша Єва,

На метеному дворі

Та й на тесаному стовпі.

Самопрядка шумить,

Веретенце дзвенить.

Скинемо їй по пір'їнці,

З нами нехай летить!

Дівчина і їм теж відмовила, і вони полетіли, скинувши їй по пір'їнці. Аж тут летить і третя зграйка, побачили вони дівчину і враз заспівали:

Ген де наша діва,

Ген де наша Єва,

На метеному дворі

Та й на тесаному стовпі.

Самопрядка шумить,

Веретенце дзвенить.

Скинемо їй по пір'їнці,

З нами нехай летить!

Скинули вони їй по пір'їнці; обклалася дівчина пір'ячком, обернулася качечкою і полетіла разом зі зграйкою. А дід з бабою залишилися самі.

От вам і казочка, і бубликів в'язочка.[7]

Летючий корабель

Був собі дід та баба, а в них було три сина: два розумних, а третій дурний. Розумних же вони й жалують, баба їм понеділі білі сорочки дає, а дурника всі лають, сміються з нього, а він знай на печі у просі, в чорній сорочці, без штанців. Як дадуть, то й їсть, а ні, то він голодує. Аж ось прийшла чутка, що так і так: прилетів такий царський указ, щоб зібралися до царя на обід, і хто змайструє такий корабель, щоб літав, і приїде на тім кораблі, за того цар дочку віддає:

Розумні брати й радяться:

— Піти б то, може, там, де наше щастя закотилося!

Порадилися, просяться в батька та в матері:

— Підемо ми, — кажуть, — до царя на обід: загубити — нічого не загубимо, а може, там де наше щастя закотилося!

Батько їх умовляє, мати їх умовляє... Ні!

— Підемо, та й годі! Благословіть нас на дорогу.

Старі, нічого робити, взяли, поблагословили їх на дорогу,

баба надавала їм білих паляниць, спекла порося, пляшку горілки дала — пішли вони.

А дурень сидить на печі та й собі проситься:

— Піду і я туди, куди брати пішли!

— Куди ти, дурню, підеш? — каже мати. — Там тебе й вовки з'їдять!

— Ні, — каже, — не з'їдять, піду!

Старі з нього спершу сміялись, а то давай лаяти. Так ні! Вони бачать, що з дурнем, мовляв, нічого не зробиш, та й кажуть:

— Ну, йди, та щоб ти вже й не вертався й щоб не признавався, що ти наш син.

Баба дала йому торбу, наклала туди чорного черствого хліба, пляшку води дала й випровадила його з дому. Він і пішов.

Іде та йде, коли зустрічає на дорозі діда: такий сивий дідуган, борода зовсім біла аж до пояса.

— Здорові, діду!

— Здоров, сину!

— Куди йдете, діду?

А той каже:

— Ходжу по світу, з біди людей виручаю.

А ти куди?

— До царя на обід.

— Хіба ти, — питає дід, — умієш зробити такий корабель, щоб сам літав?

— Ні, — каже, — не вмію!

— То й чого ж ти йдеш?

— А бог його знає, — каже, — чого! Загубити не загублю, а може, там моє щастя закотилося.

— Сідай же, — каже, — та спочинеш трохи, пополуднуємо. Виймай, що там у тебе в торбі.

— Е, дідусю, нема тут нічого, самий черствий хліб, що ви й не вкусите.

— Нічого, виймай!

От дурень виймає, аж з того чорного хліба такі стали паляниці білі, що він ізроду й не їв таких; сказано, «як у панів».

— Ну що ж, — каже дід, — як його, не пивши, полуднувати? Чи немає там у тебе в торбі горілки?

— Де б вона в мене взялась? Тільки води пляшка!

— Виймай! — каже.

Він вийняв, покуштував — аж там така гарна горілка стала!

— От бач, — каже дід, — як бог дурнів жалує!

От вони розіслали свитки на траві, посідали, давай полуднувати. Пополуднували гарненько, подякував дід дурневі за хліб, за горілку та й каже:

— Ну, слухай, сину: йди ж тепер ти в ліс, та підійди до дерева, та перехрестися тричі, й удар сокирою в дерево, а сам мерщій падай ниць і лежи, аж поки тебе хто не розбудить; тоді — каже, — тобі корабель збудується, а ти сідай на нього й лети куди тобі треба, по дорозі бери кого б там не стрів.

Дурень подякував дідові і розпрощався; дід пішов своєю дорогою, а дурень пішов у ліс.

От увійшов у ліс, підійшов до дерева, цюкнув сокирою, упав ниць та й заснув. Спав-спав...

Коли це за який там час чує — хтось його будить:

— Уставай, уже твоє щастя поспіло, вставай!

Дурень прокинувся, коли гляне — аж стоїть корабель: сам золотий, щогли срібні, а вітрила шовкові так і понадимались — тільки летіти! От він, недовго думавши, сів на корабель, той корабель знявся й полетів... Як полетів та й полетів — нижче неба, вище землі — й оком не зглянеш!

Летів-летів, коли дивиться: припав чоловік на шляху до землі вухом та й слухає. Він і гукнув:

— Здорові, дядьку!

— Здоров, небоже!

— Що ви робите?

— Слухаю, — каже, — чи вже позбирались до царя на обід люди.

— А хіба ви туди йдете?

— Туди.

— Сідайте зі мною, я вас підвезу.

Той сів. Полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться: іде чоловік шляхом — одна нога за вухо прив'язана, а на одній скаче.

— Здорові, дядьку!

— Здоров, небоже!

— Чого ви на одній нозі скачете?

— Того, — каже, — коли б я відв'язав другу, то за одним ступнем увесь би світ переступив. А я, — каже, — не хочу...

— Куди ж ви йдете?

— До царя на обід.

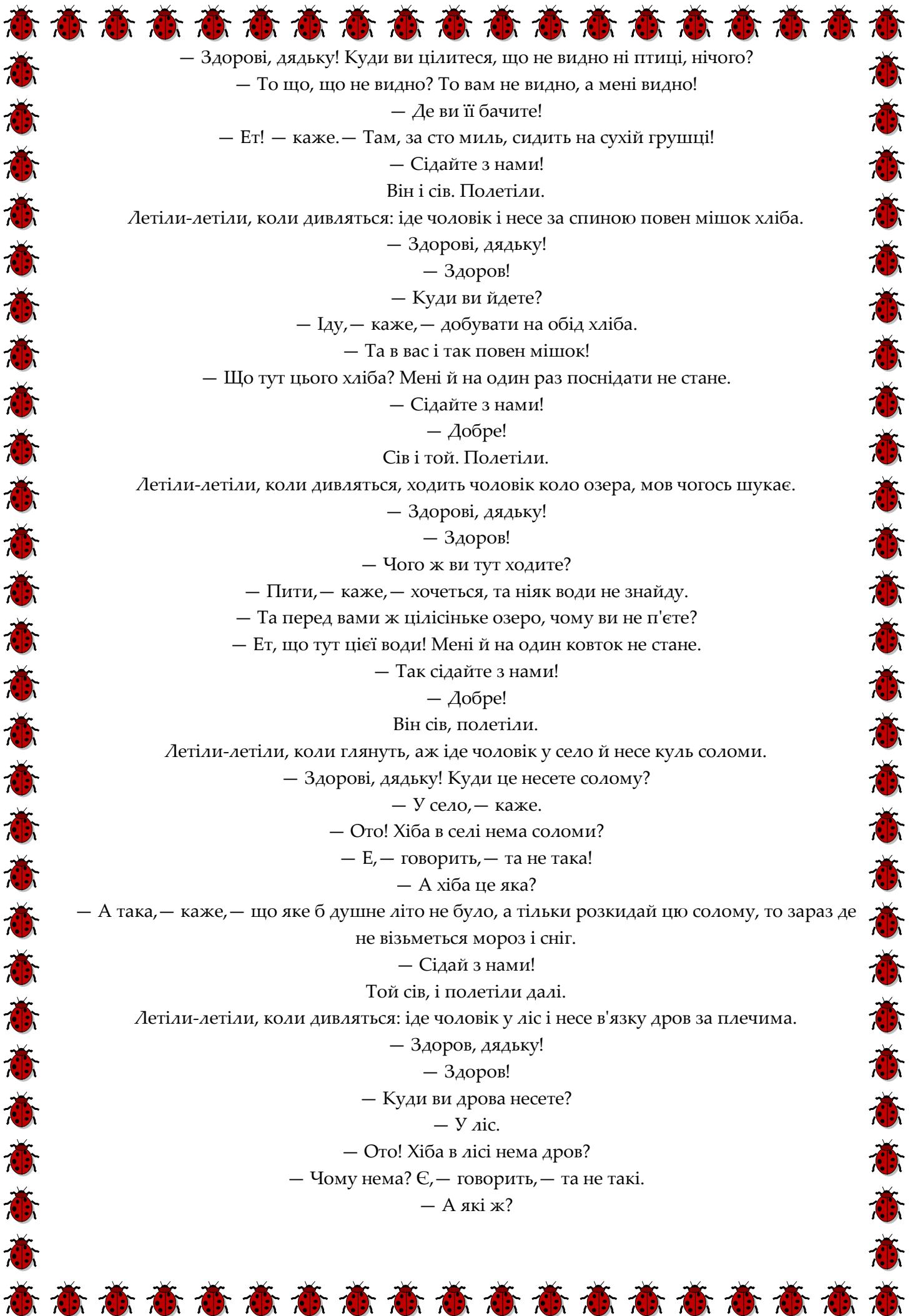
— Сідайте з нами.

— Добре.

Той сів, знов полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться: стоїть на дорозі стрілець і приціляється з лука, а ніде не видно ні птиці, нічого. Він крикнув:

— Здорові, дядьку! Куди ви цілитесь, що не видно ні птиці, нічого?

— То що, що не видно? То вам не видно, а мені видно!

— Де ви її бачите!

— Ет! — каже. — Там, за сто миль, сидить на сухій грушці!

— Сідайте з нами!

Він і сів. Полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться: іде чоловік і несе за спиною повен мішок хліба.

— Здорові, дядьку!

— Здоров!

— Куди ви йдете?

— Іду, — каже, — добувати на обід хліба.

— Та в вас і так повен мішок!

— Що тут цього хліба? Мені й на один раз поснідати не стане.

— Сідайте з нами!

— Добре!

Сів і той. Полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться, ходить чоловік коло озера, мов чогось шукає.

— Здорові, дядьку!

— Здоров!

— Чого ж ви тут ходите?

— Пити, — каже, — хочеться, та ніяк води не знайду.

— Та перед вами ж цілісіньке озеро, чому ви не п'єте?

— Ет, що тут цієї води! Мені й на один ковток не стане.

— Так сідайте з нами!

— Добре!

Він сів, полетіли.

Летіли-летіли, коли глянуть, аж іде чоловік у село й несе куль соломи.

— Здорові, дядьку! Куди це несете соломі?

— У село, — каже.

— Ото! Хіба в селі нема соломи?

— Е, — говорить, — та не така!

— А хіба це яка?

— А така, — каже, — що яке б душе літо не було, а тільки розкидай цю соломі, то зараз де не візьметься мороз і сніг.

— Сідай з нами!

Той сів, і полетіли далі.

Летіли-летіли, коли дивляться: іде чоловік у ліс і несе в'язку дров за плечима.

— Здорові, дядьку!

— Здоров!

— Куди ви дрова несете?

— У ліс.

— Ото! Хіба в лісі нема дров?

— Чому нема? Є, — говорить, — та не такі.

— А які ж?

— Там, — каже, — прості, а це такі, що як тільки розкидати їх, так зараз же де не візьметься
військо перед тобою!

— Сідайте з нами!

І той згодився, сів, та й полетіли.

Чи довго вони летіли, чи недовго, а прилітають до царя на обід. А там серед двору столи
понаставлені й понакривані, бочки меду та горілки повикочувані — пий, душе, їж, душе,
чого забажаєш! А людей, — сказано, — півцарства зійшлося.

Дурень прилетів із товариством на тім кораблі, спустився в царя перед вікнами, повиходили
вони з корабля й пішли обідати.

Цар дивиться у вікно — аж щось прилетіло на золотім кораблі. Він лакеєві і каже:

— Піди спитай, хто там золотим кораблем прилетів!

Лакей пішов, подивився, приходить до царя:

— Якась, — каже, — мужва обідрана!

Цар не вірить:

— Як, — каже, — можна, щоб мужики на золотім кораблі прилетіли! Ти, мабуть, не
допитався.

Взяв та й пішов сам між люди.

— Хто, — питає, — тут на цім кораблі прилетів?

Дурень виступив:

— Я! — каже.

Цар як подивився, що в нього свиточка — латка на латці, штанці — коліна повилазили, то
аж за голову взявся: «Як-таки, щоб я свою дитину та за такого холопа видав!»

Що його робити? І давай йому загадки загадувати.

— Піди, — каже на лакея, — скажи йому, що хоч він і на кораблі прилетів, а як не добуде води
живущої й цілющої, поки люди пообідають, то не то царівни не віддам, а оце меч — а йому
голова з плеч!

Лакей і пішов.

А Слухало, той самий, що припав до землі вухом, підслухав, що цар казав, то й розказав
дурневі. Дурень сидить на лаві (такі лави кругом столів пороблено) та й журиться: не їсть, не
п'є. Скороход побачив:

— Чому ти, — питає, — не їси?

— Де вже мені їсти! І в пельку не йде.

І розказав — так і так.

— Загадав мені цар, щоб я, поки люди пообідають, добув води живущої й цілющої... Як я її
добуду?

— Не журись! Я тобі дістану!

— Ну, гляди!

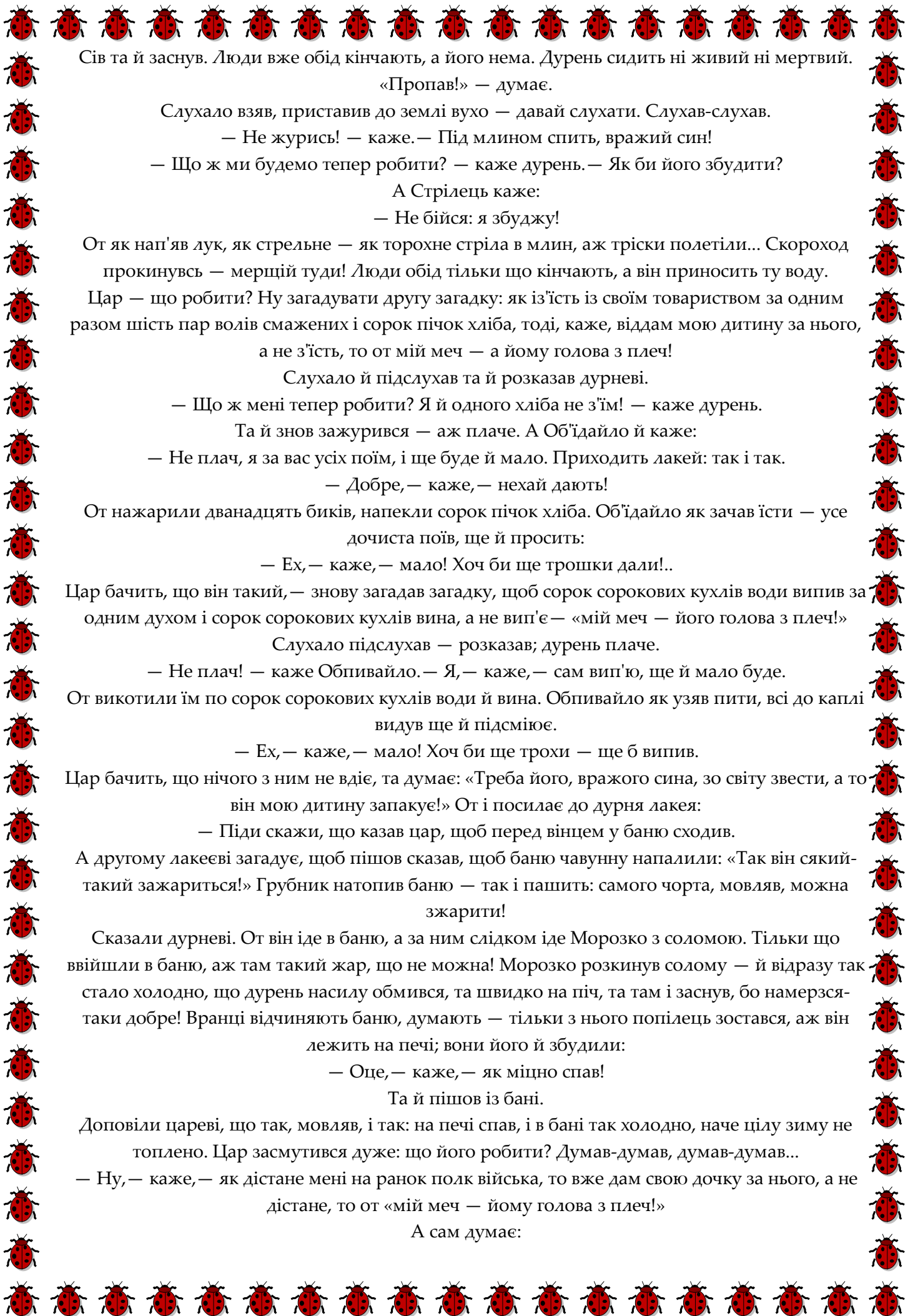
Приходить лакей, дає йому царський наказ; а він уже давно знає, як і що.

— Скажи, — говорить, — що принесу!

От лакей і пішов.

А Скороход відв'язав ногу від вуха та як махнув, — так в одну мить і набрав води живущої й
цілющої.

Набрав, утомивсь. «Ще, — думає, — поки обід, вернуся, а тепер сяду під млином, відпочину
трохи».

Сів та й заснув. Люди вже обід кінчають, а його нема. Дурень сидить ні живий ні мертвий.

«Пропає!» — думає.

Слухало взяв, приставив до землі вухо — давай слухати. Слухав-слухав.

— Не журись! — каже. — Під млином спить, вражий син!

— Що ж ми будемо тепер робити? — каже дурень. — Як би його збудити?

А Стрілець каже:

— Не бійся: я збуджу!

От як нап'яв лук, як стрельне — як торохне стріла в млин, аж тріски полетіли... Скороход прокинувся — мерщій туди! Люди обід тільки що кінчають, а він приносить ту воду.

Цар — що робити? Ну загадувати другу загадку: як із'їсть із своїм товариством за одним разом шість пар волів смажених і сорок пічок хліба, тоді, каже, віддам мою дитину за нього, а не з'їсть, то от мій меч — а йому голова з плеч!

Слухало й підслухав та й розказав дурневі.

— Що ж мені тепер робити? Я й одного хліба не з'їм! — каже дурень.

Та й знов зажурився — аж плаче. А Об'їдайло й каже:

— Не плач, я за вас усіх поїм, і ще буде й мало. Приходить лакей: так і так.

— Добре, — каже, — нехай дають!

От нажарили дванадцять биків, напекли сорок пічок хліба. Об'їдайло як зачав їсти — усе дочиста поїв, ще й просить:

— Ех, — каже, — мало! Хоч би ще трошки дали!..

Цар бачить, що він такий, — знову загадав загадку, щоб сорок сорокових кухлів води випив за одним духом і сорок сорокових кухлів вина, а не вип'є — «мій меч — його голова з плеч!»

Слухало підслухав — розказав; дурень плаче.

— Не плач! — каже Обпивайло. — Я, — каже, — сам вип'ю, ще й мало буде.

От викотили їм по сорок сорокових кухлів води й вина. Обпивайло як узяв пити, всі до каплі видув ще й підсміює.

— Ех, — каже, — мало! Хоч би ще трохи — ще б випив.

Цар бачить, що нічого з ним не вдіє, та думає: «Треба його, вражого сина, зо світу звести, а то він мою дитину запакує!» От і посилає до дурня лакея:

— Піді скажи, що казав цар, щоб перед вінцем у баню сходив.

А другому лакеєві загадує, щоб пішов сказав, щоб баню чавунну напалили: «Так він сякий-такий зажариться!» Грубник натопив баню — так і пашисть: самого чорта, мовляв, можна зжарити!

Сказали дурневі. От він іде в баню, а за ним слідком іде Морозко з соломою. Тільки що ввійшли в баню, аж там такий жар, що не можна! Морозко розкинув солому — й відразу так стало холодно, що дурень насилу обмився, та швидко на піч, та там і заснув, бо намерзся-таки добре! Вранці відчиняють баню, думають — тільки з нього попільець зостався, аж він

лежить на печі; вони його й збудили:

— Оце, — каже, — як міцно спав!

Та й пішов із бані.

Доповіли цареві, що так, мовляв, і так: на печі спав, і в бані так холодно, наче цілу зиму не топлено. Цар засмутився дуже: що його робити? Думав-думав, думав-думав...

— Ну, — каже, — як дістане мені на ранок полк війська, то вже дам свою дочку за нього, а не дістане, то от «мій меч — йому голова з плеч!»

А сам думає:

«Де таки простому мужикові полк війська добути? Я цар, та й то!...»

От і дав наказ.

Слухало й підслухав, і розказав дурневі. Дурень знову сидить та й плаче:

— Що мені тепер робити на світі? Де я того війська добуду?

Іде на корабель до товариства:

— Ой, виручіть, братця! Виручали не один раз з біди і тепер виручіть! А то пропав я на світі!..

— Не плач! — каже той, що ніс дрова. — Я тебе виручу.

Приходить слуга:

— Казав, — каже, — цар, як поставиш завтра на ранок цілий полк війська, тоді твоя царівна!

— Добре, зроблю! — каже дурень. — Тільки, — каже, — скажи цареві, як не віддасть ще й тепер, то я його військовою повоюю й силою царівну візьму.

Уночі повів товариш дурня в поле й поніс з собою в'язку дров. Як почав ті дрова розкидати, як почав розкидати, то що кине — то й чоловік, що кине — то й чоловік! І такого війська набралось, господи! На ранок прокидається цар — аж чує: грають. Він питає:

— Що там так рано грає?

— То, — кажуть, — той своє військо муштрує, що на золотім кораблі прилетів.

Цар тоді бачить, що нічого не вдіє, та звелів його покликати до себе.

...А дурень такий став, що його й не пізнаєш: одежа на ньому так і сяє: шапочка золота, а сам такий гарний, що боже! Веде він своє військо, сам на воронім коні попереду, за ним старшина... Підступив під палац:

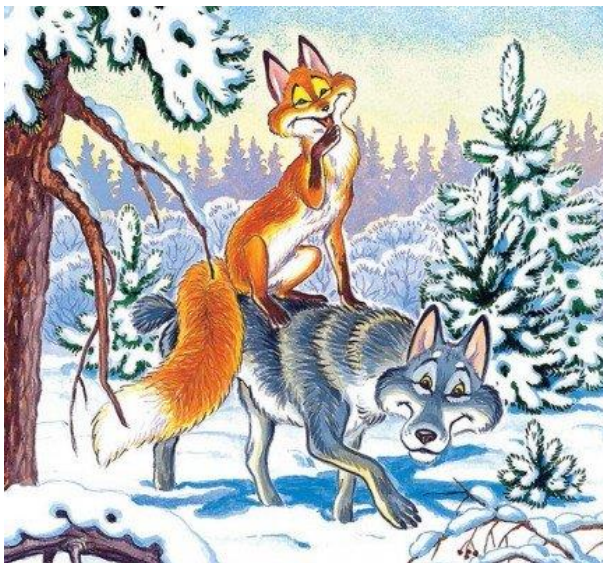
— Стій! — крикнув.

Військо у лаву стало — як перемите! Він пішов у палац; цар його обіймає, цілує.

— Сідай, мій зятю любий!

Вийшла й царівна; як побачила — аж засміялась, який у неї гарний чоловік буде!

От їх швидко й повінчали, такий бенкет задали, що аж до неба дим пішов.[8]

Лисичка-сестричка і вовк-панібрат

Були собі дід та баба. От раз у неділю баба спекла пиріжків з маком, повибирала їх, посклала в миску та й поставила на віконці, щоб проходили. А лисичка бігла повз хатку та так нюхає носом; коли чує — пиріжки пахнуть. Підкралась до вікна тихенько, захопила пиріжок моторненько та й подалась. Вибігла на поле, сіла, виїла мачок із пиріжка, а туди напхала сміттячка, стулила його та й біжить.

От біжить, аж хлопці товар женуть до води.

— Здорові були, хлопці!

— Здорова, лисичко-сестричко!

— Проміняйте мені бичка-третячка за маковий пиріжок!

— Де ж таки бичка за пиріжок!

— Та він такий солодкий, що аж-аж-аж!..

Таки найшла одного, проміняла.

— Глядіть же, — каже, — хлопці, не їжте пиріжка, аж поки я зайду в ліс!

Та й побігла і бичка гоном погнала. Ті подождали, поки вона сховалась у лісі, тоді до пиріжка, — аж там сміттячко...

А лисичка тим часом пригнала бичка у ліс, прив'язала його до дуба, а сама пішла рубати дерево на саночки. Рубає та й приказує:

— Рубайся, деревце, криве й праве! Рубайся, деревце, криве й праве!

Нарубала дерева, зробила саночки, запрягла бичка, сіла та й їде. Аж біжить вовк-панібрат.

— Здорова була, лисичко-сестричко!

— Здоров, вовчику-братику!

— А де це ти взяла бичка-третячка та саночки?

— От, де ж там? Бичка заробила, саночки зробила та й їду!

— Ну, то підвези ж і мене!

— Куди я тебе візьму? Ти мені й саночки поламаєш!

— Ні, не поламаю, я тільки одну лапку покладу.

— Та клади вже, ніде тебе діти.

От вовк і поклав лапку. Відїхали трохи, вовк і каже:

— Покладу я, лисичко-сестричко, і другу лапку.

— Е, вовчику-братику, ти мені санки поламаєш!

— Ні, не поламаю.

— Ну, клади.

Вовк і поклав. Їдуть, їдуть, коли це — трісь!

— Ой лишенько, — каже лисичка, — санки тріщать!

— Та ні, лисичко-сестричко, то в мене кісточка хруснула.

Ну, дарма... Їдуть... А вовчик знову:

— Покладу я, лисичко-сестричко, і третю лапку.

— Та де ти її кластимеш! Ти мені зовсім санки поламаєш!

— Та ні, чого б вони ламалися?

— Та вже клади!

Тільки поклав, а саночки знову — трісь-трісь!

— Ей, вовчику, саночки тріщать! Злазь, бо поламаєш!

— Та де там вони тріщать! Що ж бо ти, лисичко-сестричко, вигадуєш? То я орішок розкусив.

— Дай же й мені!

— Так останній.

Проїхали ще трохи...

— Ой лисичко-сестричко, сяду я й увесь!

— Та куди ти сядеш? Тут ніде тобі й сідати!

— Та я зібгаюсь так, що поміщусь.

— Та ти мені санки зовсім поламаєш! Чим же я тоді дровець привезу?

— От-таки, чого я поламаю? Я легенький. Сяду я, лисичко-сестричко, бо притомивсь. Я помаленьку.

— Та вже сідай, нема де тебе діти.

От він убравсь зовсім у саночки, та тільки сів, а санки — трісь-трісь-трісь! Так і розсипались.

Давай тоді його лисичка лаяти:

— А щоб тобі добра не було, капосний вовцюгане! Що це ти мені наробив?..

Лаяла його, лаяла, а тоді:

— Іди ж тепер та рубай дерево на санчата.

— Як же його рубати, лисичко-сестричко, коли я не вмію і не знаю, якого треба дерева.

— А, капосний вовцюгане! Як санчата ламати, так знав, а як дерево рубати, то й ні! Кажі: рубайся, деревце, криве й праве! Рубайся, деревце, криве й праве!

Пішов вовк. От увійшов він у ліс та й почав:

— Рубайся, дерево, криве й криве! Рубайся, дерево, криве й криве!

Нарубав, тягне до лисички. Глянула та, аж воно таке корячкувате, що й на полицю в плут не вибереш, не те що на полозок. Давай вона його знову лаяти:

— Нащо ж такого нарубав?

— Коли воно таке рубається!

— А чом же ти не казав так, як я тобі веліла?

— Ні, я так саме й казав: рубайся, дерево, криве й криве!

— Ну і дурний же ти який і до того недотепний! Сиди ж тут, бичка доглянь, а я сама піду нарубаю. Пішла вона.

А вовк сидить сам собі, та так йому хочеться їсти! Почав він перекидати, що було в саночках, — ні, нема ніде нічого. Думав, думав та й надумав: «З'їм бичка та й утечу!..» Проїв дірку в бичка, з середини все виїв, а туди горобців напустив і соломою заткнув, а бичка під тином поставив і паличкою підпер. Тоді сам на втіки. Приходить лисичка до бичка, аж у нього з боку віхоть стримить... Лисичка хап за той віхоть, а звідтіля горобці — хрррр!.. Вона за паличку, тільки прийняла її, а бичок гуп — і впав!

— Ну, стривай же ти, капосний вовцюгане! Я ж тобі це згадаю!

Та й побігла шляхом.

Біжить, коли це їде валка запізнілих чумаків з рибою. Вона впала серед шляху і ноги відкинула — притаїлась, мов нежива. Чумаки зараз її побачили:

— Дивіться, хлопці, яка здорова лисиця лежить!

Обступили її, перевертають.

— Треба взяти — дітям шапочки будуть.

Кинули її на задній віз й знову рушили.

Їдуть попереду, а лисичка-сестричка бачить, що вони не дивляться, і давай кидати рибу з воза. Кидає та й кидає по рибці на шлях, усе кидає... Накидала багато та нишком і зіскочила з воза. Чумаки поїхали собі далі, а вона позбирала ту рибку, сіла та й їсть.

Зирк — аж і вовк-панібрат біжить.

— Здорова була, лисичко-сестричко!

— Здоров!

— А що це ти робиш, лисичко-сестричко?

— Рибку їм.

— Дай же й мені!

— Отак! Я скільки морочилась, ловила та й віддам йому? Піди, сам собі налови!

— Та як же я наловлю, коли не вмію? Хоч навчи, як її ловити!

— Та як же ловити? Піди до ополонки, встроми хвоста в ополонку і сиди тихенько та й приказуй: «Ловися, рибко, велика й маленька!» То вона й наловиться.

— Спасибі за науку!

Побіг вовк мерщій на річку, та до ополонки, та хвіст в ополонку...

— Ловись,— каже,— рибко, велика та все велика! Ловись, рибко, велика та все велика!
Ловись, рибко, велика та все велика!

Не хочеться йому малої. А мороз надворі такий, що аж шкварчить! Лисичка ж бігає по березі та все:

— Мерзни, мерзни, вовчий хвіст! Мерзни, мерзни, вовчий хвіст!

А вовк:

— Що ти, лисичко-сестричко, кажеш?

— Та то ж і я кажу: ловися, рибко, велика й мала!

— А, ну й я так: ловися, рибко, велика та все велика!

Ворухнув вовк хвостом — важко вже. А лисичка:

— Ото вже рибка почала чіплятися.

Трохи згодом:

— Ану, вовчику, тягни!

Вовк як потяг, а хвіст уже прикипів до ополонки, — не витягне. А вона його ще й лає:

— А, капосний вовцюгане, що ти наробив?! Бач, казав: «Ловися, рибко, велика та все велика»,— от велика начіплялася, тепер і не витягнеш. Треба ж тобі помочі дати, побіжу покличу.

Та й майнула на село. Біжить селом та гукає:

— Ідїть, люди, вовка бить! Ідїть, люди, вовка бить!

Як набігалосся людей!.. Хто з сокирою, хто з вилами, з ціпами, а баби з рогачами, з кочергами! Як почали вони того бідолаху-вовка періщити!

А лисичка тим часом ускочила в одну хату, — нікого нема, хазяйка побігла на річку вовка бити і діжу немішену покинула. Вона взяла вимазала голову в тісто — та в поле... Коли дивиться — вовк насилу лізе, — добре дали йому, сердешному. Вона зараз-таки прикинулась хворою, тільки тюпає, стогне... А вовк побачив її.

— А,— каже,— така ти! Наробила ти мені добра, що й хвоста збувся!

А вона:

— Ой вовчику-братику, хіба ж то я? Хіба ж ти не бачиш, що з мене й мозок тече, так мене побили, що й голову провалили мені. Вовчику-братику, підвези мене!

— Та я й сам нездужаю!..

— Та в тебе ж тільки півхвоста нема, а мені й голову провалили. Ой-ой-ой, не дійду додому!..

— Та сідай уже, нема чого з тобою робити.

Вона вилазить йому на спину, вмощується та так стогне.

Повіз її вовк.

От вона їде та все приказує:

— Битий небиту везе! Битий небиту везе!

— Що ти там, лисичко-сестричко, кажеш?

— Та то я кажу: битий биту везе.

А сама знову нищечком:

— Битий небиту везе!

От довів він її до хатки:

— Уставай, лисичко, доїхали!

Вона тоді плиг з вовка та:

— Битий небиту привіз! Битий небиту привіз!

Вовк до неї, хотів її зубами, а вона в хатку та й зачинилася. Не влізе вовк. А вона ще визирає у вікно та й дражнить:

— Битий небиту привіз!

Тупцявся вовк, тупцявся коло лисиччиної хатки — не влізе.

— Ну й клята ж лисичка!.. От так піддурила!

Та й потяг додому.

А лисичка живе та курей ловить[9].

Казка “Мудра дівчина”

Жили колись 2 брати — бідняк і багач. Одного разу багатий вирішив допомогти братові й дав йому корову, щоб для дітей було молоко. Але подарував її з умовою, щоб той одробив потроху. Бідний брат одробив, а багатому стало шкода віддавати корову назавжди, захотів він її повернути. А вбогому теж шкода своєї праці — не хоче віддавати.

Пішли вони до пана, щоб той їх розсудив. А пан загадав братам загадку і сказав, що корова буде того, хто цю її відгадає: що є у світі ситніше, прудкіше, миліше над усе?

Багач подумавши вирішив, що це кабани пана, хорти та гроші, а бідний, не знав відгадки та й засумував. Допомогла йому дочка Маруся. Вона підказала батькові, що це земля-мати, думка та сон.

Наступного дня брати дали відповідь панові. А той коли дізнався, що звичайна дівчина допомогла батькові розгадати його загадку, розгнівався й вигадав нове завдання. Дав 10 варених яєць і наказав, щоб дочка бідняка посадила на них квочку і та б квочка за ніч висиділа курчат, а дівчина їх вигодувала, зарізала трьох і засмажила йому на сніданок.

Маруся дала батькові горщик каші й попросила, віддати панові — щоб він посіяв ту кашу, виростив просо, скопив та натовк пшона, яким вона вигодує курчат, що з'являться на світ з тих яєць.

Пан неймовірно розгнівався, дав батькові стеблину льону й наказав, аби Маруся вимочила, висушила, вибила, попряла цей льон і виткала йому сто ліктів (лікоть десь приблизно з півметра) полотна.

Маруся передала панові тонку гілочку й попросила, щоб той зробив із неї гребінь, гребінку та днище, на яких вона б змогла цей льон прясти.

Тоді пан забажав, щоб Маруся приїхала до нього в гості — ні пішки, ні верхи, ні боса, ні взута, ні з гостинцем, ні з порожніми руками. А якщо не виконає цього, то буде лихо!

Смілива та розумна дівчина дівчина одну ногу взула в драний черевик, а другу залишила босою. Спіймала горобця, зайця, запрягла в санчата цапа й відправилася в дорогу: одна нога стоїть на саях, а друга по землі ступає...

Пан, побачивши дівчину, звелів нацькувати на неї собак. Тоді Маруся випустила зайця — за ним собаки і побігли. Дала вона панові гостинця — горобця, а пташка — пурх! Та й вилетіла у вікно.

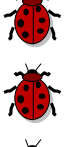
В цей же час з'явилися до пана судитися двоє — не поділили мале лоша, яке привела якась із кобил. Пан порадив прив'язати кобил і пустити лоша: до котрої підбіжить — та й мати. Злякане лоша взяло й втекло геть.

А Маруся дала пораду зробити навпаки, лоша прив'язати, а кобил-матерів відпустити: яка підбіжить — та й привела. Так і зробили.

Побачив пан, що дівчина в усьому кмітливіша й розумніша за нього, та й відпустив її додому [10].

Яблуко в осінньому саду

На лагідність відповідають добротою

Пізньої осені маленькі близнятка Оля й Ніна гуляли в яблуневому саду. Був тихий сонячний день. Майже все листя з яблунь опало і шурхотіло під ногами. Тільки де-не-де на деревах залишилося поживкле листячко. Дівчатка підійшли до великої яблуні. Поруч із жовтим листком вони побачили на гілці велике, рожеве яблуко.

Оля й Ніна аж скрикнули від радості.

- Як воно тут збереглося? - з подивом запитала Оля.

- Зараз ми його зірвемо, - сказала Ніна і зірвала яблуко.

Кожній хотілося потримати його в руках.

Оля хотіла, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась зізнатися у цьому, а тому сказала сестрі:

- Хай тобі буде яблуко, Ніно...

Ніні теж хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона теж соромилась висловити це бажання, тому сказала сестрі:

- Хай тобі буде яблуко, Олю...

Яблуко переходило з рук у руки, дівчатка не могли дійти згоди. Та ось їм обом сяйнула одна й та ж думка: вони прибігли до мами радісні, схвильовані.

Віддали їй яблуко.

Важко бути людиною

Не забувай дякувати за турботу

Діти поверталися з лісу. Вони сьогодні ходили в далекий похід. Шлях додому пролягав через невеликий хутірць, що лежав у долині за кілька кілометрів до села. Втомлені, знесилені діти ледве дійшли до хутірця. Зайшли в крайню хату, попросили води. З хати вийшла жінка, за нею вибіг маленький хлопчик. Жінка витягла з колодязя води, поставила на стіл серед двору, а сама пішла до хати. Діти напилися, відпочили на траві. Де й узялися сили. Відійшли на кілометр від хутірця, Марійка тут і згадала:

— А ми ж не подякували жінці за воду.

Діти зупинилися. Справді, забули подякувати.

— Що ж... — каже Роман, — це не велика біда. Жінка вже й забула, мабуть. Хіба варто повертатися через таку дрібницю?

— Варто, — наполягає Марійка. — Хіба тобі самому не соромно перед собою, Романе?

Роман усміхнувся. Видно, що йому не соромно.

— Ви як хочете, — каже Марійка, — а я повернуся й подякую...

— Чому? Скажи, чи ж обов'язково це зробити? — питає Роман..., — Адже ми так потомилися...

— Бо ми люди... Якби ми були телята, можна було б і не вертатися... Вона рушила до хутірця. За нею пішли всі. Роман постояв хвилинку й, зітхнувши, теж поспівав за гуртом.

— Важко бути людиною... — сказав він.

Мамин кавун

Не забувай про найрідніших людей

Мама залишає Костика на господарстві, сама йде на цілісінький день на роботу. А йому наказує:
Сиди дома, годуй курей; як спека спаде, полий капусту на городі.

День сьогодні в Костика видався і щасливий, і трудний. Щасливий, бо вранці, як тільки мама з дому, прийшов дід Мусій і приніс два кавуни. На баштані кавуни ще зелені, Костик це добре знає. Хлопець розпитує діда, де він узяв, а той тільки мовчить та усміхається.

Оце твій, — поплескує дід менший кавун, — а це ма-мин.

А як же інакше? Мама більша — їй і кавун більший.

Зараз порізати твій кавун чи сам поріжеш? — питає дід Мусій.

— Зараз, діду, зараз, — нетерпляче просить Костик. Дід ріже кавуна. А він червоний і пахучий.

Костик смакує, їсть поволі, щоб на довше було, а дід сидить мовчки й інколи усміхається. Усмішка дідова якась дивна — невесела.

Дід пішов. Костик доїв кавуна. Ще раз пообгризав скиб-ки. Сходив погуляв, повернувся. Хотів ще раз пообгризати скибки, та вже нічого було гризти.

Мамин кавун лежав на лаві. Костик намагався не дивитись на нього, але час від часу немов хтось голову повертав до кавуна.

Щоб той не спокушав, Костик вийшов надвір. Дав ку-рям ячменю, витяг відро води з колодязя. Сів під шовковицею та й сидить.

А його щось наче тягне в хату. Він одчинив двері, сів на лаві, поплескав долонькою кавуна.

«А як половинку з'їсти?» — подумав.

Та від цієї думки Костикові стало соромно. Йому при-гадалась невесела дідова усмішка. Невесела, ма-буть, того, що він не почаствував дідуся — не дав йому жодної скибоч-ки.

Від сорому Костикові захотілося піти з хати. Він ви-йшов у садок і сів під шовковицею. Там він довго сидів і дивився на білі хмари в блакитному небі. Дивився — поки й заснув.

Прокинувся Костик увечері. Сонце сідало спочити.

«Скоро й мама прийде», — подумав Костик та й побіг у хату — треба ж її чемно зустріти.

Коли й мама на подвір'я входить. Костик їй кавуна під-носить.

— Не вам, мамо, — радісно каже він. Мама заходить до хати, ріже кавуна й припрошує:

— Ні, це вам, мамо, — благає Костик, — ну, їжте ж, будь лас-ка.

Такоїласки мама ще не знала. Вона широко дивиться в ра-дісні очі сина й бере червону скибку

Скляний чоловічок

Не забувай робити гарні справи, вчинки

У одного хлопчика був маленький приятель — Скляний чоловічок. Був зовсім прозорий і вмів угадувати, що думає і переживає його приятель хлопчик. Не вивчив хлопчик уроки й думає йти гуляти — Скляний чоловічок уже й не зовсім прозорий, а ледь-ледь помутнів і каже хлопчикові:

— Не треба так думати, друже. Спочатку зроби діло, а потім гуляй. Соромно стає хлопчикові, він зараз же береться до діла: вивчить уроки, а тоді йде гуляти. Чоловічок мовчить. Але стає прозорий.

Якось у хлопчика занедужав товариш, з яким він сидів за однією партою.

Минув день, другий, а хлопчик і не згадує про товариша. Дивиться, а Скляний чоловічок став темний, як хмара.

— Що я зробив чи подумав поганого? — з тривогою питає хлопчик.

— Ти нічого не зробив поганого, нічого не подумав поганого... Але ти забув про свого товариша. Соромно стало хлопчикові, і він пішов провідати хворого. Поніс йому квіти й велике-велике яблуко, яке дала йому мама. Так Скляний чоловічок учив хлопчика жити. Це була його совість.

Запитання за змістом твору:

1. Хто був приятелем хлопчика?
2. Як Скляний чоловічок спостерігав за вчинками хлопчика?
3. Чому хлопчик пішов відвідати хворого товариша?

Прислів'я

- Друзі пізнаються в біді
- В лиху годину впізнаєш вірну людину

[14]

Пихатий півень

Ніколи не хвались, нехай тебе інші похвалять

Ходить півень по подвір'ю. Побачив райдугу барвисту на небі. Побачив і сміється:

— У мене хвіст такий само барвистий — кращий, ніж райдуга.

Та ось пішов дощ. Замочив пихатому півневі хвоста. Звис хвіст аж до землі. Соромно стало півневі. Втік він на сідало й більше ніколи не хвалявся.

Запитання за змістом твору:

Що побачив півень?

Що сказав півень побачивши райдугу?

Чому йому стало соромно?

Прислів'я

- Скромних скрізь поважають, а хвальків зневажають
- Хвальби повні торби, а в торбі немає нічого
- Не хвали себе, хай люди тебе похвалять

Пан Коцький

В одного чоловіка був кіт старий, що вже не здужав і мишей ловити. От хазяїн його взяв та й вивіз у ліс, думає: «Нащо він мені здався, тільки дурно буду годувати, — нехай лучче в лісі ходить». Покинув його й сам поїхав.

Коли це приходять до кота лисичка та й питає його:

— Що ти таке?

А він каже:

— Я — пан Коцький.

Лисичка й каже:

— Будь ти мені за чоловіка, а я тобі за жінку буду.

Він і згодився. Веде його лисичка до

своєї хати, — так уже йому годить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.

От якось зайчик побачив лисичку та й каже їй:

— Лисичко-сестричко, прийду я до тебе на досвітки.

А вона йому:

— Є у мене тепер пан Коцький, то він тебе розірве.

Заєць розказав за пана Коцького вовкові, ведмедеві, дикому кабанові.

Зійшлися вони до купи, стали думати, як би побачити пана Коцького, — та й кажуть:

— А зготуймо обід!

І взялися міркувати, кому по що йти. Вовк каже:

— Я піду по м'ясо, щоб було що в борщ.

Дикий кабан каже:

— А я піду по буряки і картоплю.

Ведмідь:

— А я меду принесу на закуску.

Заєць:

— А я капусти.

От роздобули всього, почали обід варити. Як зварили, почали радитись, кому йти кликати на обід пана Коцького.

Ведмідь каже:

— Я не підбіжу, як доведеться тікати.

Кабан:

— А я теж неповороткий.

Вовк:

— Я старий уже і трохи недобачаю.

Тільки зайчикові й приходиться.

Прибіг заєць до лисиччиної нори, коли це лисичка вибігає, дивиться, що зайчик стоїть на двох лапках біля хати, та й питає його:

— А чого ти прийшов?

Він і каже:

— Просили вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу, щоб ти прийшла зі своїм паном Коцьким на обід.

А вона йому:

— Я з ним прийду, але ви поховайтесь, бо він вас розірве.

Прибігає зайчик назад та й хвалиться:

— Ховайтесь, казала лисичка, бо він як прийде, то розірве нас.

Вони й почали ховатися: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан заривається у хмиз, а зайчик лізе в кущ.

Коли це веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до столу, а він побачив, що на столі м'яса багато, та й каже:

— Ма-у!.. Ма-у!.. Ма-у!..

А ті думають: «От вражого батька син, ще йому мало! Це він і нас поїсть!»

Виліз пан Коцький на стіл та почав їсти, аж за ушима лящить. А як наївсь, то так і простягсь на столі.

А кабан лежав близько столу в хмизі, та якось комар і вкусив його за хвіст, а він так хвостом і крутнув; кіт же думав, що то миша, та туди, та кабана за хвіст. Кабан як схопиться, та навтіки!

Пан Коцький злякався кабана, скочив на дерево та й подерся туди, де ведмідь сидів.

Ведмідь як побачив, що кіт лізе до нього, почав вище лізти по дереву, та до такого доліз, що й дерево не здержало — так він додолу впав — гуп! — та просто на вовка, — мало не роздавив сердешного.

Як схопляться вони, як дременуть, то тільки видко. Заець і собі за ними — забіг не знать куди... А потім посходились та й кажуть:

— Такий малий, а тільки-тільки нас усіх не поїв![16]

Дуб під вікном
Поважай сімейні традиції

Молодий лісник побудував у лісі велику кам'яну хату і посадив дуба під вікном.

Минали роки, виростали у лісника діти, розростався дубок, старів лісник.

І ось через багато літ, коли лісник став дідусем, дуб розрісся так, що заступив вікно. Стало темно в кімнаті, а в ній жила красуня — лісникова внучка.

— Зрубай дуба, дідусю, — просить онучка, — темно в кімнаті.

— Завтра вранці почнемо... — відповів дідусь. Настав ранок. Покликав дідусь трьох синів і дев'ятьох онуків, покликав онучку-красуню й сказав:

— Будемо хату переносити в інше місце.

І пішов з лопатою копати рівчак під фундамент. За ним пішли три сини, дев'ять онуків і красуня-внучка.

Про правду і кривду

Жили колись-то два брати: один багатий, а другий такий бідний, що й не сказати. Цей бідний брат умер. Зостався у нього син, і він живе теж бідно. І спитався раз він у свого дядька:

— А що, дядьку, як лучче тепер жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е-е-е!.. Де ти тепер найшов правду? Нема тепер правди на світі! Тепер скрізь одна кривда.

— Ні, дядьку! Є правда — правдою лучче жити.

— Давай спорити.

— Ходім на суд.

— Та чого ж ми таки підемо на суд? Лучче давай підемо по дорозі і спитаємо чоловіка, якого зустрінемо: як скаже, так і буде. Ваша правда — уся моя худоба буде вам; моя правда — ваша худоба буде мені. Так спитаємо до трьох раз.

— Ну, добре.

І пішли вони дорогою. Ідуть, ідуть, зустрічається їм чоловік — з заробітків, чи що, йшов.

— Здоров, чоловіче добрий!

— Здорові!

— Скажи, будь ласкав, чоловіче, як тепер лучче жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е-е-е!.. Добрі люди! Де тепер ви правду знайшли? Нема тепер її ніде на світі. Лучче жити кривдою, аніж правдою.

— Ну, оце раз моя правда! — каже дядько.

А небіж і зажурився, що йому прийдеться віддавати всю худобу дядькові. Ідуть, ідуть — зустрічається їм пан. А небіж і каже:

— Ну, запитаємо ж сього пана: сей уже всю правду розкаже: він грамотний і все знає.

— Ну, добре.

От порівнялися з паном і питають його:

— Скажіть, будьте ласкаві, паночку, як тепереньки лучче жити: чи правдою, чи кривдою?

— Е-е-е!.. Добрі люди! Де ви тепер знайшли правду? Нема її ні по судах і ніде в світі; лучче жити кривдою, аніж правдою.

— Ось вже і вдруге моя правда! — сказав радісно дядько. Небіж ще дужче зажурився. Ідуть, ідуть — зустрічається їм піп.

Небіж і каже;

— Ну, поспитаймося ж попа, сей уже правду скаже — на те він і духовний. Сей як уже скаже, то так і буде.

— Ну, добре!

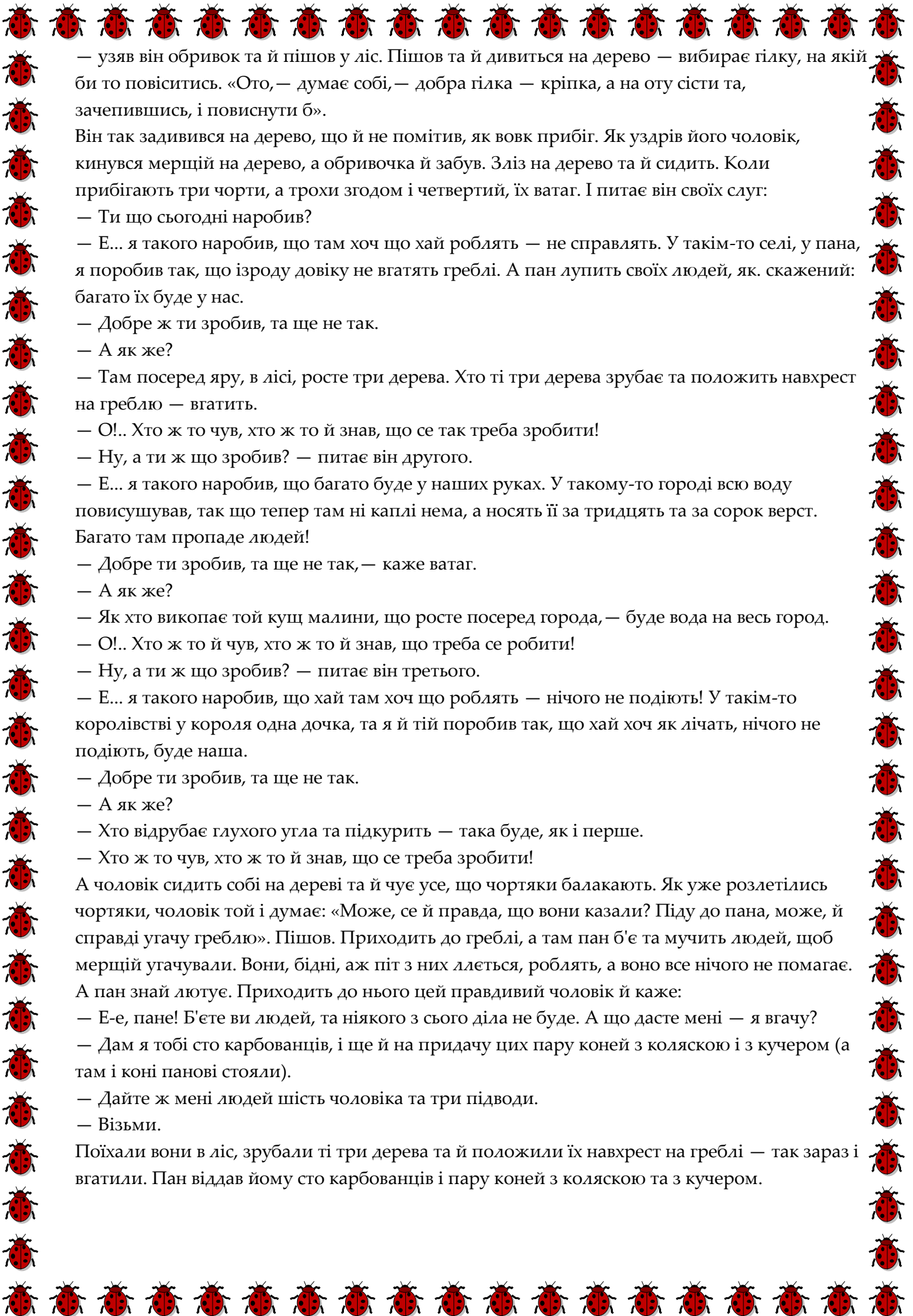
Як порівнялися з попом, питають його:

— Скажіть, панотче, як тепер лучче жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е-е-е!.. Добрі люди! Де ви теперечки знайшли правду? Її тепер і в світі нема: лучче жити кривдою, аніж правдою.

— Ось вже і втретє моя правда! — сказав радісно дядько.

Нічого робити небожеві: віддав дядькові всю свою худобу, а сам зостався голий, босий і голодний. Тяжко прийшлося йому жити. Бився, бився, сердешний, та й задумав повіситись

— узяв він обривок та й пішов у ліс. Пішов та й дивиться на дерево — вибирає гілку, на якій би то повіситись. «Ото,— думає собі,— добра гілка — кріпка, а на оту сісти та, зачепившись, і повиснути б».

Він так задивився на дерево, що й не помітив, як вовк прибіг. Як уздрів його чоловік, кинувся мерщій на дерево, а обривочка й забув. Зліз на дерево та й сидить. Коли прибігають три чорти, а трохи згодом і четвертий, їх ватаг. І питає він своїх слуг:

— Ти що сьогодні наробив?

— Е... я такого наробив, що там хоч що хай роблять — не справлять. У таким-то селі, у пана, я поробив так, що ізроду довіку не вгатять греблі. А пан лупить своїх людей, як. скажений: багато їх буде у нас.

— Добре ж ти зробив, та ще не так.

— А як же?

— Там посеред яру, в лісі, росте три дерева. Хто ті три дерева зрубає та положить навхрест на греблю — вгатить.

— О!.. Хто ж то чув, хто ж то й знав, що се так треба зробити!

— Ну, а ти ж що зробив? — питає він другого.

— Е... я такого наробив, що багато буде у наших руках. У такому-то городі всю воду повисушував, так що тепер там ні каплі нема, а носять її за тридцять та за сорок верст. Багато там пропаде людей!

— Добре ти зробив, та ще не так, — каже ватаг.

— А як же?

— Як хто викопає той кущ малини, що росте посеред города, — буде вода на весь город.

— О!.. Хто ж то й чув, хто ж то й знав, що треба се робити!

— Ну, а ти ж що зробив? — питає він третього.

— Е... я такого наробив, що хай там хоч що роблять — нічого не подіють! У таким-то королівстві у короля одна дочка, та я й тій поробив так, що хай хоч як лічать, нічого не подіють, буде наша.

— Добре ти зробив, та ще не так.

— А як же?

— Хто відрубає глухого угла та підкурить — така буде, як і перше.

— Хто ж то чув, хто ж то й знав, що се треба зробити!

А чоловік сидить собі на дереві та й чує усе, що чортяки балакають. Як уже розлетілись чортяки, чоловік той і думає: «Може, се й правда, що вони казали? Піду до пана, може, й справді угачу греблю». Пішов. Приходить до греблі, а там пан б'є та мучить людей, щоб мерщій угачували. Вони, бідні, аж піт з них лється, роблять, а воно все нічого не помагає. А пан знай лютує. Приходить до нього цей правдивий чоловік й каже:

— Е-е, пане! Б'єте ви людей, та ніякого з цього діла не буде. А що дасте мені — я вгачу?

— Дам я тобі сто карбованців, і ще й на придачу цих пару коней з коляскою і з кучером (а там і коні панові стояли).

— Дайте ж мені людей шість чоловіка та три підводи.

— Візьми.

Поїхали вони в ліс, зрубали ті три дерева та й положили їх навхрест на греблі — так зараз і вгачили. Пан віддав йому сто карбованців і пару коней з коляскою та з кучером.

Тоді той чоловік і думає: «Дай поїду ще до того города, де води нема: може, й то правда; може, дам я їм води». Сів та й поїхав до того города. Не доїжджаючи до города кілька верст, зустрілась йому бабуся, що несла пару відер води на коромислі.

— Що це ти, бабусю, несеш?

— Воду, синочку.

— Дай же й мені напитись.

— Е-е-е, синочку! Я ж її несу за тридцять верстов; а поки ще дійду додому, половину розхлюпаю; а сім'я у мене велика, пропаде без води.

— Я от приїду у ваш город, наділю води на всіх, і буде тієї води з вас довіку.

Вона йому дала напитись, а сама така рада стала та мерщій у город трюшком і розказала всім горожанам, що їде такий чоловік, що воду їм дасть. Горожани всі вийшли за город, назустріч тому чоловікові, з хлібом-сіллю і всякими подарунками. Як прийшов цей чоловік у город, найшов той кущ малини, що ріс посеред городу, викопав його — і потекла вода відтіль по всьому городу. Горожани нагородили його і грішми, і усяким добром, так що він етав тепер багатший від свого дядька. Далі й думає: «Піду ще в те королівство, де королева дочка нездорова — може, вилікую її».

Як задумав, так і зробив. Приїхав туди, прийшов до королевих хоромів, а люди, всі такі смутні, бігають та охають! Він і питає їх:

— Я чув, що у вашого короля дочка дуже нездорова. Хай як вони її не лічать, нічого не подіють; тільки я б її вилічив.

— Е, чоловіче, куди тобі! Заморські лікарі нічого не подіють, а ти й подавно!

— Отже, скажіть королеві.

Вони сказали королеві. Король вийшов до нього та й каже:

— Якщо вилічиш, нагороджу тебе так, що не буде багатшого од тебе у світі, ще й дочку свою віддам за тебе.

Пішов той чоловік, подивився на неї, а вона вже й кінчається. Він узяв, наструтав глухого угла, підкурив її — і вона одразу подужчала так, що днів за три і зовсім одужала, знов стала такою, як і перше.

Король і всі люди такі стали раді, що й не сказати. Король на радощах і каже цьому чоловікові:

— За те, що вилікував ти мою дочку, я її віддам за тебе, та ще, як умру я, ти будеш королем на моїм місці.

Скоро й справді король помер, а на його місце став цей правдивий чоловік. Прокоролював він уже кілька там літ, коли приїжджає у його королівство якийсь-то багатий, купець і посилає спитати короля, чи дозволить він йому поторгувати у його королівстві. Король звелів йому прийти до нього. Приходить купець. Король одразу пізнав свого дядька, але не показав йому й виду: побалакав та й одпустив його торгувати. А своїм людям наказав, щоб не відпускали його додому, а щоб, як буде збиратись він їхати, просили його до нього. Так і сталось. Приводять цього купця до короля, король і питає його:

— З якого ти королівства?

— З такого-то.

— Із якого города?

— З такого-то.

— Як прозиваєшся?

— Так-то.

Тут король і признався, що він його небіж — той, що без вісті пропав.

— Ну, що, дядьку: ти казав, що кривдою краще жити, ніж правдою; отже, ні! Ти тільки купець, а я король — правда кривду переважили!

— Як же се сталося?

Той і розказав йому все, що з ним діялось: як він хотів повіситись, як слухав, що чортяки говорили: все, все... А наслідок навалив він усякого добра два кораблі та й подарував дядькові, сказавши:

— Я забуваю все те, що ти мені робив. Бери собі оці два кораблі з усім добром. А як приїдеш у свій город, розкажуй усім, що краще жити правдою, аніж кривдою.

Узяв дядько ті два кораблі з усім добром і поїхав додому. Як приїхав уже, стала його задрісти мучити: чого й він не король. Сумував, сумував він, а далі й думає: «Піду й я вішатись, може, й мені так прилучиться, як моєму небожеві».

Узявши мотузок, пішов у ліс на те саме місце, де хотів вішатись його небіж. Але цьому не так прилучилось — де не взялись чортяки, схопили його та й почепили на найвищій гілляці.[18]

Розумниця

Було собі два брати — один убогий, а другий багатий. От багатий колись ізласкавився над бідним, що не має той ні ложки молока дітям, та й дав йому дійну корову, каже:

— Потроху відробиш мені за неї.

Ну, бідний брат відробляв потроху, а далі тому багатеві шкода стало корови, він і каже вбогому братові:

— Віддай мені корову назад!

Той каже:

— Брате! Я ж тобі за неї відробив!

— Що ти там відробив, — як кіт наплакав тієї роботи було, а то таки корова! Віддай!

Бідному жалко стало своєї праці, не схотів віддавати. Пішли вони позиватися до пана.

Прийшли до пана. А панові, мабуть, не схотілося роздумувати, хто з них правий, а хто ні, — то він і каже їм:

— Хто відгадає мою загадку, того й корова буде.

— Кажіть, пане!

— Слухайте: що є в світі ситніш, прудкіш, миліш над усе? Завтра прийдете, скажете.

Пішли брати. Багач іде додому та й думає собі: «От дурниця, а не загадка! Що ж є ситніш над панські кабани, прудкіш над панські хорти, а миліш над гроші? Ге, моя корова буде!»

Бідний прийшов додому, думав, думав та й зажурився. А в нього була дочка Маруся. Вона й питається:

— Чого ви, тату, зажурилися? Що пан казав?

— Та тут, дочко, таку пан загадку загадав, що я й не надумаю, що воно й є.

— А яка ж загадка, тату? — Маруся питає.

— Та така: що є в світі ситніш, прудкіш, миліш над усе?

— Е, тату, ситніш над усе — земля-мати, бо вона всіх годує й напуває; прудкіш над усе — думка, бо думкою враз куди хоч перелетиш; а миліш над усе — сон, бо хоч як добре та мило чоловікові, а все покидає, щоб заснути.

— Чи ба? — каже батько. — Адже й справді так! Так же я й панові казатиму.

Другого дня приходять обидва брати до пана. От пан їх і питає:

— Ану, відгадали?

— Відгадали, пане, — кажуть обидва. От багатий зараз виступає, щоб собі попереду поспішитись, та й каже:

— Ситніш, пане, над усе — ваші кабани, а прудкіш над усе — ваші хорти, а миліш над усе — гроші!

— Е, брешеш, брешеш! — каже пан.

Тоді до вбогого:

— Ану, ти!

— Та що ж, пане, нема ситнішого, як земля-мати: вона всіх годує й напуває.

— Правда, правда! — каже пан. — Ну, а прудкіш що на світі?

— Прудкіш, пане, над усе — думка, бо думкою враз куди хоч перелетиш.

— Так! Ну, а миліш? — питає він.

— А миліш над усе — сон, бо хоч як добре та мило чоловікові, а все покидає, щоб заснути.

— Так, усе! — говорить пан. — Твоя корова. Тільки скажи мені, чи ти сам повідгадував, чи тобі хто сказав?

— Та що ж, пане, — каже вбогий, — є в мене дочка Маруся, — так це вона мене так навчила.

Пан аж розсердився:

— Як це? Я такий розумний, а вона проста собі дівка та мої загадки повідгадувала!

Стривай же! На тобі оцей десяток варених яєць та понеси їх своїй дочці: нехай вона посадить на них квочку, та щоб та квочка за одну ніч вилупила курчата, вигодувала, і щоб твоя дочка зарізала трьох, спекла на снідання, а ти, поки я встану, щоб приніс, бо я дождатиму. А не зробить, то буде лихо.

Іде сердешний батько додому та й плаче. Приходить, а дочка й питає його.

— Чого ви, тату, плачете?

— Та як же мені, дочко, не плакати: ось пан дав тобі десяток варених яєць та казав, щоб ти посадила на них квочку, та щоб вона за одну ніч вилупила й вигодувала курчата, а ти щоб спекла їх йому на снідання.

А дочка взяла горщечок каші та й каже:

— Понесіть, тату, оце панові та скажіть йому, — нехай він виоре, посіє цю кашу, і щоб вона виросла просом, поспіла на ниві, і щоб він просо скошив, змолотив і натовк пшона годувати ті курчата, що їм треба вилупитись із цих яєць.

Приносить чоловік до пана ту кашу, віддає та й каже:

— Так і так дочка казала.

Пан дивився, дивився на ту кашу та взяв і віддав її собакам. Потім десь знайшов стеблину льону, дає чоловікові й каже:

— Неси твоїй дочці цей льон, та нехай вона його вимочить, висушить, поб'є, попряде й витче сто локтів полотна. А не зробить, то буде лих.

Де додому той чоловік і знов плаче. Зустрічає його дочка і каже:

— Чого ви, тату, плачете?

— Та бач же чого! Ось пан дав тобі стеблину льону, та щоб ти його вимочила, висушила, пом'яла, спряла і виткала сто локтв полотна.

Маруся взяла ніж, пішла й вирізала найтоншу гілочку з дерева, дала батькові та й каже:

— Несіть до пана, нехай пан із цього дерева зробить мені гребінь, гребінку й днище, щоб було на чому прясти цей льон.

Приносить чоловік панові ту гілочку й каже, що дочка загадала з неї зробити. Пан дививсь, дививсь, узяв та й покинув ту гілочку, а на думці собі: «Цю одуриш! Мабуть, вона не з таких, щоб одурити...» Потім думав, думав та й каже чоловікові:

— Піди та скажи своїй дочці: нехай вона прийде до мене в гості, та так, щоб ні йшла, ні йхала; ні боса, ні вбута; ні з гостинцем, ні без гостинця. А як цього не зробить, то буде лих!

Іде знов батько, плачучи, додому. Прийшов та й каже дочці:

— Ну, що, дочко, будемо робити? Пан загадав так і так. І розказав їй усе. Маруся каже:

— Не журіться, тату, — все буде гаразд. Підіть купіть мені живого зайця.

Пішов батько, купив живого зайця. А Маруся одну ногу вбула в драний черевик, а друга боса. Тоді піймала горобця, взяла гринджоли, запрягла в них цапа. От узяла зайця під руку, горобця в руку, одну ногу поставила в санчата, а другою по шляху ступає — одну ногу цап везе, а другою йде. Приходить отак до пана в двір, а пан як побачив, що вона так іде, та й каже своїм слугам:

— Прицькуйте її собаками!

Ті як прицькували її собаками, а вона й випустила їм зайця. Собаки погнались за зайцем, а її покинули. Вона тоді прийшла до пана в світлицю, поздоровкалась та й каже:

— Ось вам, пане, гостинець. — Та й дає йому горобця. Пан тільки хотів його взяти, а він — пурх та й вилетів у відчинене вікно!

А на той час приходять двоє до пана судитися. От пан вийшов на рундук та й питає:

— Чого вам, люди добрі? Один каже:

— Та от чого, пане: ночували ми обидва на полі, а як уранці повставали, то побачили, що моя кобила привела лоша.

А другий чоловік каже:

— Ні, брехня, — моя! Розсудіть нас, пане!

От пан думав, думав та й каже:

— Приведіть сюди лоша й коней: до якої лоша побіжить, — та й привела.

От привели, поставили запряжені коні, а лоша пустили. А вони, ті два хазяїни, так засмикали те лоша, кожен до себе тягнучи, що воно вже не знає, куди йому й бігти, — взяло та й побігло геть. Ну, ніхто не знає, що тут робити, як розсудити. А Маруся каже:

— Ви лоша прив'яжіть, а матір повипрягайте та й пустіть — котра побіжить до лошати, то та й привела.

Зараз так і зробили. Пустили їх — так одна й побігла до лошати, а друга стоїть.

Тоді пан побачив, що нічого з дівчиною не поробить, і відпустив її.[19]

Сестричка Оленка і братик Іванко

Жили собі дід і баба, у них була дочка
Оленка і синок Іванко.

Дід із бабою померли. Лишилися Оленка з
Іванком самі-самісінькі.

Пішла Оленка на роботу і братика із собою
взяла. Ідуть вони далекою дорогою,
широким полем, і захотілося Іванкові пити.

– Сестричко Оленко, я пити хочу!

– Зачекай, братику, дійдемо до колодязя.

Ішли-ішли – сонце високо, колодязь далеко, справа доймає, піт виступає. Стоїть коров'яче
копитце повне водиці.

– Сестричко Оленко, сьорбну я з копитця!

– Не пий, братику, телятком станеш!

Братик послухався, пішли далі.

Сонце високо, колодязь далеко, справа доймає, піт виступає. Стоїть кінське копитце повне
водиці.

– Сестричко Оленко, нап'юся я з копитця!

– Не пий, братику, лошатком станеш!

Зітхнув Іванко, знову пішли далі.

Сонце високо, колодязь далеко, справа доймає, піт виступає. Стоїть козяче копитце повне
водиці.

Іванко каже:

– Сестричко Оленко, не можу більше: нап'юсь я з копитця!

– Не пий, братику, козликком станеш!

Не послухався Іванко й напився з козячого копитця.

Напився і став козликком...

Кличе Оленка братика, а замість Іванка біжить за нею біленький козлик.

Залилася Оленка слізьми, сіла під стіжок – плаче, а козлик біля неї скаче.

У той час їхав повз них купець:

– Чого, красна дівчино, плачеш?

Розповіла йому Оленка про свою біду.

Купець їй каже:

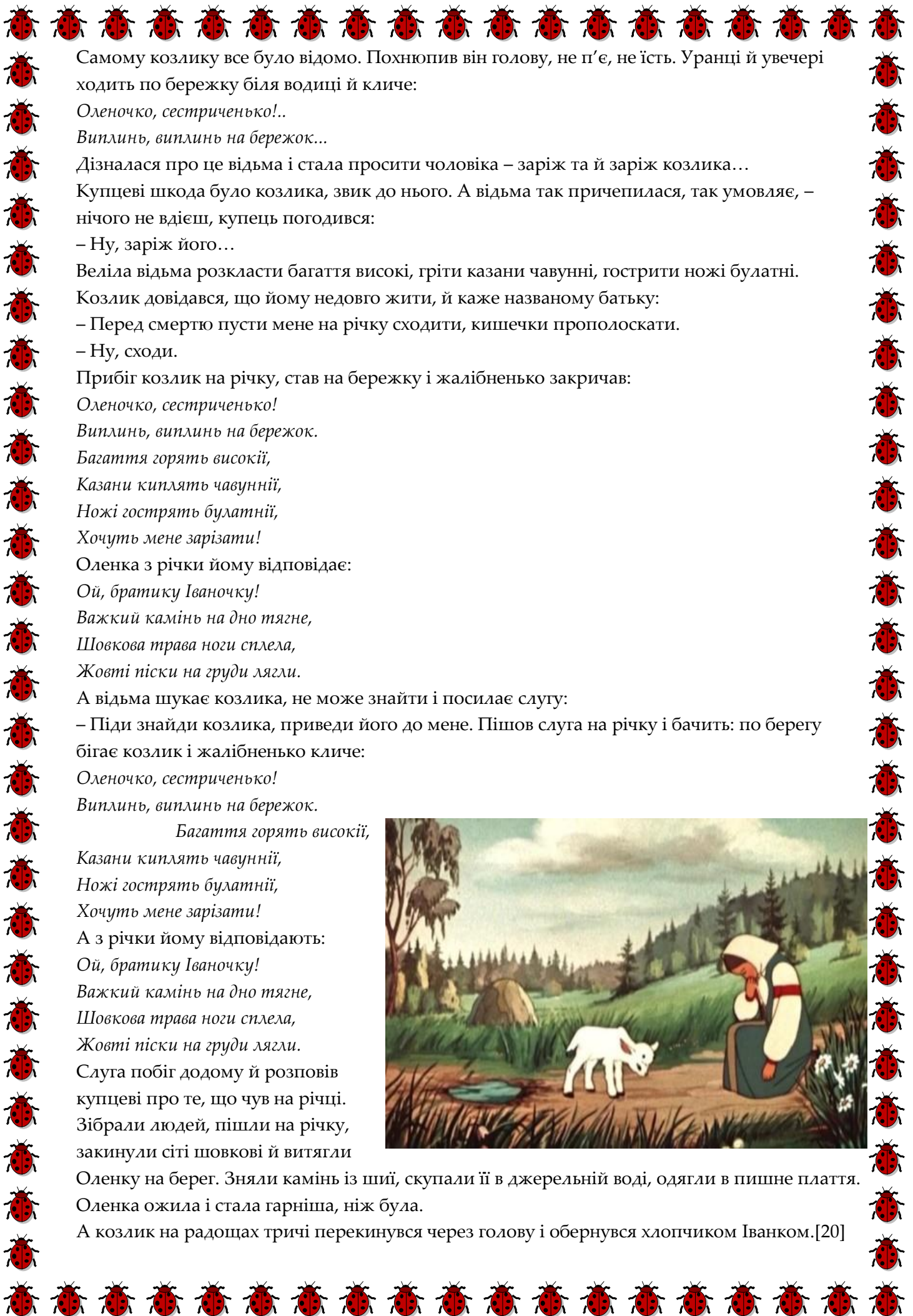
– Виходь за мене заміж. Я тебе вберу в золото-срібло, і козлик з нами житиме.

Оленка подумала, подумала і вийшла заміж за купця. Стали вони жити-поживати, і
козлик із ними живе, їсть-п'є з Оленкою з однієї чашки.

Якось купця не було вдома. Коли це приходить відьма: стала під Оленчине віконце і так
ласкаво почала кликати її купатися на річку.

Привела відьма Оленку на річку. Накинулася на неї, прив'язала Оленці на шию камінь і
кинула у воду.

А сама обернулася Оленкою, вбралася в її плаття і прийшла до її оселі. Ніхто відьму не
впізнав. Купець повернувся – і той не впізнав.

Самому козлику все було відомо. Похнюпив він голову, не п'є, не їсть. Уранці й увечері ходить по бережку біля водиці й кличе:

Оленочко, сестриченько!..

Виплинь, виплинь на бережок...

Дізналася про це відьма і стала просити чоловіка – заріж та й заріж козлика...

Купцеві шкода було козлика, звик до нього. А відьма так причепилася, так умовляє, – нічого не вдієш, купець погодився:

– Ну, заріж його...

Веліла відьма розкласти багаття високі, гріти казани чавунні, гострити ножі булатні.

Козлик довідався, що йому недовго жити, й каже названому батьку:

– Перед смертю пусти мене на річку сходити, кишечки прополоскати.

– Ну, сходи.

Прибіг козлик на річку, став на бережку і жалібно закричав:

Оленочко, сестриченько!

Виплинь, виплинь на бережок.

Багаття горять високі,

Казани киплять чавунні,

Ножі гострять булатні,

Хочуть мене зарізати!

Оленка з річки йому відповідає:

Ой, братику Іваночку!

Важкий камінь на дно тягне,

Шовкова трава ноги сплела,

Жовті піски на груди лягли.

А відьма шукає козлика, не може знайти і посилає слугу:

– Піди знайди козлика, приведи його до мене. Пішов слуга на річку і бачить: по берегу бігає козлик і жалібно кличе:

Оленочко, сестриченько!

Виплинь, виплинь на бережок.

Багаття горять високі,

Казани киплять чавунні,

Ножі гострять булатні,

Хочуть мене зарізати!

А з річки йому відповідають:

Ой, братику Іваночку!

Важкий камінь на дно тягне,

Шовкова трава ноги сплела,

Жовті піски на груди лягли.

Слуга побіг додому й розповів

купцеві про те, що чув на річці.

Зібрали людей, пішли на річку,

закинули сіті шовкові й витягли

Оленку на берег. Зняли камінь із ший, скупали її в джерельній воді, одягли в пишне плаття.

Оленка ожила і стала гарніша, ніж була.

А козлик на radoщах тричі перекинувся через голову і обернувся хлопчиком Іванком.[20]

Відьму прив'язали до конячого хвоста і пустили в чисте поле.

Терем-теремок

Біжить полем Мишка-Шкряботушка. Бачить: стоїть собі теремок. Просторий, високий, красивий, двері навстіж відчинені – заходь, живи на здоров'я! Зраділа Мишка, скоріше забігла до теремка, ще й двері за собою причинила. Стрибає полем Жабка-Скрекотушка.

– Хто-хто в теремкові живе?
– Я, Мишка-Шкряботушка!
– Давай разом жити!
– Ні, Жабко-Скрекотушко, мені в

теремку тісно! Будуй собі другий поверх!

– Гаразд, – каже Жабка-Скрекотушка.

І збудувала собі другий поверх аж на дві кімнати.

Біжить полем Зайчик-Побігайчик.

– Хто-хто в теремкові живе?

– Я, Мишка-Шкряботушка!

– Я, Жабка-Скрекотушка!

– Пустіть і мене до теремка!

– Ні, Зайчику-Побігайчику! – дружно кажуть Мишка з Жабкою. – Нам у теремкові разом буде тісно. Будуй собі третій поверх!

І збудував собі Зайчик-Побігайчик третій поверх аж на три кімнати!

Петляє полем Лисичка-Сестричка:

– Хто-хто в теремкові живе?

– Я, Мишка-Шкряботушка!

– Я, Жабка-Скрекотушка!

– Я, Зайчик-Побігайчик!

– Пустіть і мене до себе жити!

– Ой-йой! – занепокоїлись мешканці теремка. – Нам самим тут тісно! Будуй собі четвертий поверх!

І збудувала Лисичка-Сестричка власний четвертий поверх на чотири кімнати!

Сидить собі, у віконечко дивиться.

Аж полем біжить сірий Вовчик-Братик. Побачив теремок. Зупинився:

– Ой, який гарний теремок! Хто ж у ньому живе?

– Я, Мишка-Шкряботушка!

– Я, Жабка-Скрекотушка!

– Я, Зайчик-Побігайчик!

– Я, Лисичка-Сестричка!

– Тож пустіть і мене жити! – прохає Вовчик-Братик.

А мешканці теремка кожен зі свого поверху гукають йому:

– Що ти надумав, Вовчику-Братуку! Ми самі в теремку ледь помістилися! Будуй собі новий поверх!

І Вовчик-Братик збудував п'ятий поверх аж на п'ять кімнат! Тільки зробив уходи – а полем сунеться Ведмідь-Набрід!

– Хто-хто в теремочку живе?

– Я, Мишка-Шкряботушка!

– Я, Жабка-Скрекотушка!

– Я, Зайчик-Побігайчик!

– Я, Лисичка-Сестричка!

– Я, Вовчик-Братик!

– Ой, який у вас гарний теремок, просторий та великий! Пустіть і мене жити! – прохає Ведмідь-Набрід.

Не можемо! – гукають мешканці теремка, лапками розмахують. – Нам тісно!

І Ведмідь-Набрід заходився будувати собі шостий поверх – аж на шість кімнат!

Збудував, поліз на свій поверх жити...

А теремок як затріщить!

Як захитається!

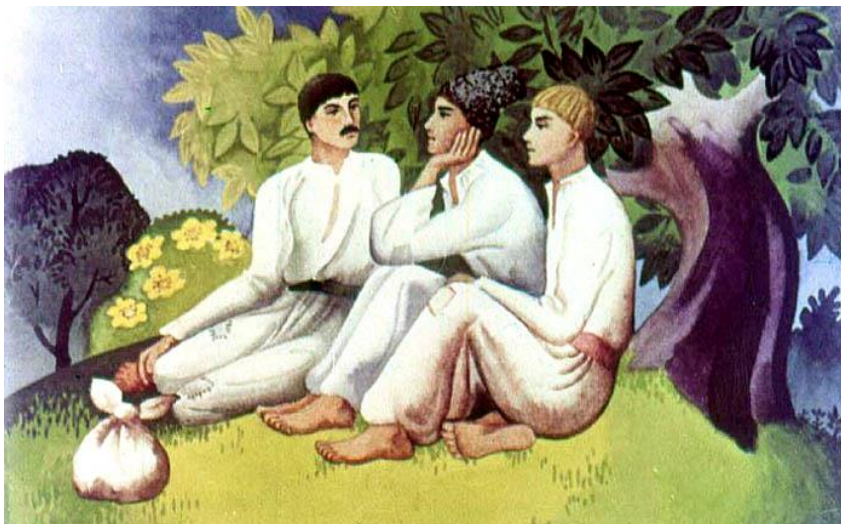
Набік як повалиться!

Ледь устигли звірі хто вибігти, хто з вікна Бистрибнути.

А теремка – мов не було!

Сидять собі Мишка-Шкряботушка, Жабка-Скрекотушка, Зайчик-Побігайчик, Лисичка-Сестричка, Вовчик-Братик, Ведмідь-Набрід біля купи дров, потилиці лапками чухають, ніяк не можуть згадати, хто ж перший сказав:

– Мені в теремку тісно [21]!

ТРИ БРАТИ

Жили три брати на світі. І захотіли вони накопати дорогоцінного лікарського коріння, щоб стати багатими. Довго шукали вони цього коріння. Але все ж таки викопали корінь ціною сто тисяч карбованців. Тоді два

старших брати поміж себе кажуть:

– Давай уб'ємо нашого молодшого брата і візьмемо його частку золота собі.

Так і зробили.

Тоді кожний із двох живих братів став думати, як би убити свого другого брата і забрати всі гроші.

Одного разу прийшли вони до села.

– Піди, – каже старший брат середньому, – у село і купи харчу, а я почекаю на тебе тут.

Коли середній брат ішов з харчами назад, то старший подумав: «Якщо я тепер уб'ю свого брата, то мені остануться і харчі, і корінь».

Він так і зробив: брата вбив, золото забрав, а харчі з'їв. Але харчі були отруєні, бо ними середній брат хотів отруїти старшого.

Так усі троє братів померли, а дорогий корінь погнив.

З того часу люди не шукають більше коріння, а шукають братів [22].

Умій сказати, умій і змовчати

В однієї матері було два сини – Працьовитий і Ледачий.

Одного разу поїхав Працьовитий у поле – землю орати. А Ледачий пішов у садок під грушею лежати.

Мати думає: «Що б його смачне на обід синам зварити?»

Зварила борщу зі свіжою капустою, зі сметаною, з кропом і буряками. А до борщу спекла хліба свіжого, пахучого.

Сіла мати біля столу, жде синів. Ось уже й сонце стало на вечірньому пружі, а Працьовитого немає.

Ледачому вже під грушею не лежить, хочеться їсти, та знає, що обідати мати дає обом разом. Ось і приїхав Працьовитий. Умився, переодягся, сів за стіл. І Ледачий сів.

Наспала мати дві миски борщу, нарізала хліба. Запах-ло в хаті борщем і свіжим хлібом.

Їсть Працьовитий та дякує матері:

–Ой, смачного ж ви борщу наварили.

Виїв Працьовитий миску й ще попросив.

А Ледачий з'їв одну ложку – скривився, другу – заку-рився, а як третю з'їв, – на стіл схилився, ложку поклав і питає матері:

–Мамо, чого це борщ такий недобрий?

–Ідь, сину, завтра в поле, – каже мати, – то й борщ буде добрий, і хліб пахучий буде.

Умій сказати , умій і змовчати

Запитання за змістом твору:

1. Скільки було у матері синів?
2. Що робив Працьовитий син? Чим займався Ледачий?
3. Що приготувала мама на обід?
3. Як подякував Працьовитий син матері?
4. Що почула мати від Ледачого сина?
5. Що порадила зробити Ледачому сину мати?

Царівна жаба

Де-не-десь, у якимсь царстві, жив собі цар та цариця, а в них — три сини, як соколи. От дійшли вже ті сини до зросту, — такі парубки стали, що ні задумати, ні згадати, хіба в казці сказати! Дійшли літ, — час їм женитися. Цар, порадившись гарненько з царицею, покликав синів та й каже:

— Сини мої, соколи мої! Дійшли ви літ — час уже вам подружжя шукати.

— Час, — кажуть, — таточку, час!

— Забирайте ж, — каже, — діти, сагайдаки срібні, накладайте стрілочки мідяні й пускайте в чужі землі далекі: хто до кого влучить у двір, там тому й молоду брати.

От вони повиходили, понатягували луки, — та й нум стріляти. Старший стрельнув — загула стріла попід небесами та й упала аж у іншому царстві, у царя в садочку.

Царівна на той час по саду проходжувалася, підняла стрілку, любиться. Прийшла до батька, хвалиться:

— Яку я, таточку, гарну стрілку знайшла!

— Не віддавай же, — каже цар, — її нікому, тільки віддай тому, хто тебе за дружину візьме!

Коли так: через який там час приїздить старший царенко, просить у неї стрілку.

— Не дам, — каже, — цієї стрілки нікому, тільки віддам тому, хто мене за дружину візьме.

— Я, — каже царенко, — тебе візьму.

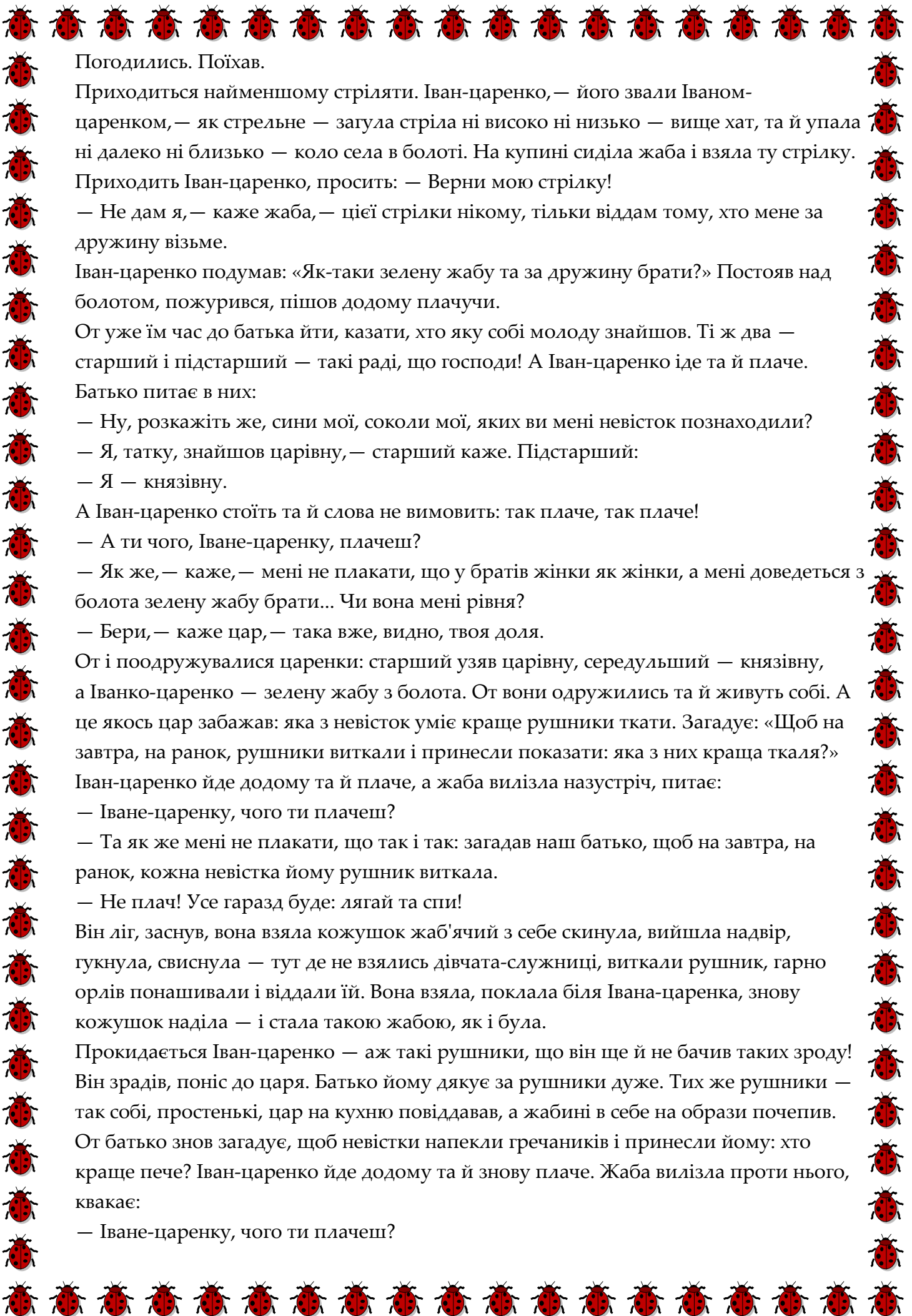
Намовились. Поїхав він.

Середульший царенко стрельнув, — звилась стріла нижче від хмари, вище від лісу та й упала у княжий двір. Князівна на той час на рундучку сиділа, побачила, підняла стрілку і понесла до батька:

— Яку я, таточку, гарну стрілку знайшла!

— Не віддавай же її, — каже князь, — нікому, тільки хіба віддай тому, хто тебе за дружину візьме.

От приїздить і другий царенко, середульший, просить стрілку. Вона відказала так, як і та. І цей каже: — Я тебе візьму.

Погодилися. Поїхав.

Приходиться найменшому стріляти. Іван-царенко, — його звали Іваном-царенком, — як стрельне — загула стріла ні високо ні низько — вище хат, та й упала ні далеко ні близько — коло села в болоті. На купині сиділа жаба і взяла ту стрілку.

Приходить Іван-царенко, просить: — Верни мою стрілку!

— Не дам я, — каже жаба, — цієї стрілки нікому, тільки віддам тому, хто мене за дружину візьме.

Іван-царенко подумав: «Як-таки зелену жабу та за дружину брати?» Постояв над болотом, пожурився, пішов додому плачучи.

От уже їм час до батька йти, казати, хто яку собі молоду знайшов. Ті ж два — старший і підстарший — такі раді, що господи! А Іван-царенко іде та й плаче.

Батько питає в них:

— Ну, розкажіть же, сини мої, соколи мої, яких ви мені невісток познаходили?

— Я, татку, знайшов царівну, — старший каже. Підстарший:

— Я — князівну.

А Іван-царенко стоїть та й слова не вимовить: так плаче, так плаче!

— А ти чого, Іване-царенку, плачеш?

— Як же, — каже, — мені не плакати, що у братів жінки як жінки, а мені доведеться з болота зелену жабу брати... Чи вона мені рівня?

— Бери, — каже цар, — така вже, видно, твоя доля.

От і поодружувалися царенки: старший узяв царівну, середульший — князівну, а Іванко-царенко — зелену жабу з болота. От вони одружились та й живуть собі. А це якось цар забажав: яка з невісток уміє краще рушники ткати. Загадує: «Щоб на завтра, на ранок, рушники виткали і принесли показати: яка з них краща ткаля?»

Іван-царенко йде додому та й плаче, а жаба вилізла назустріч, питає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Та як же мені не плакати, що так і так: загадав наш батько, щоб на завтра, на ранок, кожна невістка йому рушник виткала.

— Не плач! Усе гаразд буде: лягай та спи!

Він ліг, заснув, вона взяла кожушок жаб'ячий з себе скинула, вийшла надвір, гукнула, свиснула — тут де не взялись дівчата-служниці, виткали рушник, гарно орлів понашивали і віддали їй. Вона взяла, поклала біля Івана-царенка, знову кожушок наділа — і стала такою жабою, як і була.

Прокидається Іван-царенко — аж такі рушники, що він ще й не бачив таких зроду!

Він зрадів, поніс до царя. Батько йому дякує за рушники дуже. Тих же рушники — так собі, простенькі, цар на кухню повіддавав, а жабині в себе на образи почепив.

От батько знов загадує, щоб невістки напекли гречаників і принесли йому: хто краще пече? Іван-царенко йде додому та й знову плаче. Жаба вилізла проти нього, квакає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Як же ж мені не плакати: загадав батько гречаників пекти, а ти не вмієш!..

— Не плач, напечемо! Лягай та спи! Він ліг, заснув. А ті дві невістки пішли під вікно, дивляться, як вона буде робити. От вона взяла ріденько вчинила, ріденько підбила,

ріденько й замісила; потім вилізла на піч, пробила дірку, вилила туди, — гречаники так і розпливлися по черені... Ті невістки швидше додому та нум і собі так робити.

Напекли таких гречаників, що хіба тільки собакам повикидати. А вона, як ті пішли, кожушок з себе, вийшла надвір, гукнула, свиснула — тут де взялись дівчата-

служниці. Вона їм загадала, здох до світанку були гречаники! Ті незабаром

принесли їй гречаники — як сонце, такі гарні! Взяла вона положила коло Івана-царенка, а сама кожушок на себе — і знов стала такою зеленою жабою, як була.

Іван-царенко прокидається, бачить: біля нього гречаники, як перемиті. Він зрадів,

поніс до царя. Батько дуже вдячний. Тих же невісток гречаники собакам повіддавав, а ці звелів до страви подавати.

От знов загадав цар своїм синам, щоб у такий і в такий день «були до мене з

жінками на бенкет». Ті ж, старші брати, радіють, а Іван-царевич йде додому, похнюпивши голову, та й плаче. Жаба вилізла назустріч, питає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Як же мені не плакати, батько загадав нам із жінками на бенкет приїхати. Як же я тебе повезу?

— Не плач, — каже, — лягай та спи, яюсь поїдемо.

Він ліг, заснув. От діждали того дня, що бенкет, Іван-царенко знов зажурився.

— Не журись, — каже, — Іване-царенку, їдь попереду сам! А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою вмивається; а як блискавка заблискає — то твоя жінка в дорозі вбрання вбирається; а як грім загримить — то вже їде.

Іван-царенко убрався, сів і поїхав. Приїздить, аж старші брати з своїми жінками вже там. Самі повбирані гарно, а жінки у золоті, в оксамиті, у намистах дуже дорогих. Брати стали з нього сміятися:

— Що ж ти, брате, сам приїхав? Ти б її хоч у хустку зав'язав та привіз...

— Не смійтесь, — каже, — потім приїде... Коли це став дощик накрапати, Іван-царенко каже:

— Це моя жіночка люба дощовою росою вмивається!

Брати сміються з нього.

— Чи ти, — кажуть, — здурів, що таке торочиш?

Коли це блискавка блиснула, Іван-царенко й каже:

— Це моя жіночка в дорозі убрання прибирається!

Брати тільки плечима здвигають: був брат такий, як і треба, а то здурів.

Коли це як зашумить, як загримить грім, аж палац затрусився, а царенко й каже:

— Оце ж уже моя голубонька їде!

Коли так, приїхав під рундук берлин шестерма кіньми — як змії! Вийшла вона з берлина... Аж поторопіли всі — така гарна!

От посідали обідати; і цар, і цариця, і обидва старші брати й не надивляться на неї: сказано — така гарна, така гарна, що й сказати не можна! Обідають, то вона оце шматочок у рот, шматочок у рукав; ложку в рот, ложку в рукав. А ті невістки дивляться на неї та й собі: ложку в рот, ложку в рукав, шматочок у рот, шматочок у рукав.

Ото пообідали; вийшли в двір: почали музики грати — батько став запрошувати в танець. Ті невістки не хочуть. «Нехай вона танцює!» От вона як пішла з Іваном-царенком у танець, як зачала танцювати, то й землі не черкнеться — легко та гарно! А це: махнула правим рукавцем, що шматочки кидала, — став сад, у тому саду стовп і по тому стовпу кіт ходить: догори йде — пісні співає, а донизу йде — казки каже. Танцювала, танцювала, — далі махнула й лівим рукавцем — у тім саду стала річка, а на річці лебеді плавають. Усі так дивуються тим дивом, як малі діти. От потанцювала вона, сіла спочивати; а це й ті невістки пішли у танець. Танцюють, так як махнули правим рукавцем — кістки вилетіли та просто цареві в лоб; махнули лівим — цареві очі позабризкували.

— Годі, годі, ви мені очі повибиваєте!

Вони й перестали. Посідали на призьбі всі; музики грають, двораки царські вже танцюють.

А Іван-царенко дивиться на жінку та й собі дивується, як-таки з такої зеленої жаби та зробилась така гарна молодичка, що й очей не відірвеш! Далі сказав дати собі коня, махнув додому довідатися: де вона все те понабирала? Приїздить, пішов у світлицю, де вона спить, — аж там лежить жаб'ячий тулубець. У грубі топилося, — він той тулубець у вогонь, — тільки димок пішов... Він тоді знову вертається до царя, — саме поспів на вечерю. Довго вони ще там гуляли, — перед світом уже пороз'їхались. Поїхав і Іван-царенко з своєю жінкою.

Приїздять додому, вона ввійшла в світлицю, оглянулася, — аж кожушка й нема... Шукала-шукала...

— Чи ти, — питає, — Іване-царенку, не бачив моєї одежі?

— Якої?

— Тут, — каже, — я кожушок скинула.

— Я, — каже Іван-царенко, — спалив!

— Ох, що ж ти наробив мені, Іване! Якби ти не займав, то я б навечно була твоя, а тепер доведеться нам розлучитися, може, й навіки...

Плакала-плакала, кривавими слізьми плакала, а далі:

— Прощай! Шукай мене в тридесятім царстві, у баби-яги, костяної ноги!

Махнула рученьками, перекинулась зозулею: вікно було відчинене — полинула...

Довго Іван-царенко побивався за жінкою, довго плакав гірко, розпитувався: що йому робити? Ніхто нічого не радив. От він узяв лучок срібний, набрав у торбину хліба, тикви почепив через плече, — пішов шукати.

Іде та й іде, коли зустрічає його дід, такий, як молоко, сивий, і питає:

— Здоров, Іване-царенку! Куди тебе бог несе?

— Іду, — каже, — дідусю, світ за очі шукати своєї жінки; вона десь у тридесятім царстві, у баби-яги, костяної ноги, іду, та й не знаю куди... Чи ви, дідусю, не знаєте, де вона живе?

— Чому, — каже, — не знати? Знаю.

— Скажіть, будь ласка, дідусю, й мені!

— Е, що тобі, сину, казати: кажи не кажи, не потрапиш!

— Потраплю не потраплю, скажіть: я за вас увесь вік буду бога молити!

— Ну, коли вже, — каже, — тобі так треба, то от тобі клубочок, пусти його — куди він буде котитися, туди й ти за ним іди: саме дійдеш аж до баби-яги, костяної ноги.

Іван-царенко подякував дідові за клубочок, узяв, пустив: клубочок покотився, а він пішов.

Іде та й іде таким густим лісом, що аж темно. Зустрічається йому ведмідь. Він наложив мідяну стрілу на срібний лучок — хотів стріляти. Ведмідь йому й каже:

— Іване-царенку, не бий мене: я тобі у великій пригоді стану!

Він пожалував його, — не вбив.

Іде далі, вийшов на край лісу, — сидить сокіл на дереві. Він наложив мідяну стрілу на срібний лучок, хотів стріляти. Сокіл йому й каже:

— Іване-царенку, не бий мене: я тобі у великій пригоді стану!

Він пожалував його, — не вбив.

Іде та й іде, клубочок попереду котиться, а він позаду йде за ним та й дійшов до синього моря. То й бачить: на березі лежить щука зубата, без води пропадає на сонці. Він хотів її взяти та з'їсти, а вона і просить:

— Іване-царенку, не їж мене; кинь лучче в море, я тобі за те у великій пригоді стану!

Він її вкинув у море, пішов далі.

От так і зайшов уже аж у тридесяте царство. Аж стоїть хатка на курячій ніжці, очеретом підперта, а то б розвалилася... Він увійшов у ту хатку — аж на печі лежить баба-яга, костяна нога, ноги на піч відкидала, голову на комин поклала.

— Здоров був, Іване-царенку! Чи по волі, чи по неволі? Чи сам від кого ховаєшся, чи кого шукаєш?

— Ні, — каже, — бабусю, не ховаюся, а шукаю свою жінку любу — жабу зелену.

— Знаю, знаю! — каже баба-яга. — У мого братика за наймичку служить.

От він як узявся просити, щоб сказала, де її брат живе, вона й каже:

— Там на морі є острів, там його й хата. Тільки гляди, щоб тобі лишенька там не було: ти її як побачиш, то хапай швидше та й тікай з нею, не оглядаючись.

От він подякував бабі-язі, пішов.

Іде та йде, дійшов до моря, глянув — море, і кінця йому не видно; і де той острів, хто його зна!.. От він ходить понад морем, голову похнюпивши, журиться.

А це впливає щука:

— Іване-царенку, чого ти журишся?

— Так, — каже, — і так: на морі є острів, та ніяк не можу туди дістатись.

— Не журись! — каже.

Ударила хвостом об воду — став такий міст, що й у царя нема такого: палі срібні, побічниці золоті, а поміст склом настелений, — як ідеш, так мов у дзеркалі. Іван-царенко і пішов тим мостом та й дійшов аж на острів.

Дійшов на острів, аж там такий ліс густий, що ні пройти, ні просунутися, та темний-темний... Іван-царенко ходить попід тим лісом та й плаче, ходить та й плаче. А тут уже й хліба не стало, — нічого їсти. От він сів на піску та й зажурився. «Пропав!» — думає. Коли це біжить заєць повз нього; тут де не взявся сокіл, ударив зайця, вбив. Іван-царенко взяв того зайця, обїдував, витер огню дерево об дерево, спік, з'їв.

От наївся та й став думати: як його до палацу добитись? Знову ходить попід лісом; а ліс — сказано — просунутися не можна. Ходив, ходив, коли — зирк! — іде ведмідь.

— Здоров, Іване-царенку! Чого ти тут ходиш?

— Хочу, — каже, — як-небудь у палац дістатись, та не можна за лісом!

— Я тобі поможу!

Як узяв той ведмідь дуб'я троцяти; такі дуби вергає, що по півтора обіймища!

Вергав, вергав, аж утомився. Пішов, напився води, як зачав знову ламати!.. От-от стежечку проламає! Знову пішов, води напився, знову ламає. Проламав стежку аж до палацу; пішов Іван-царенко.

От пішов Іван-царенко тією стежкою — аж серед лісу така гарна долина, а на тій долині скляний палац стоїть. Він туди пішов, у той палац. Відчинив одні двері, залізні, — нема нікого; відчинив другі, срібні, — і там нема нікого; як відчинив треті, золоті, — аж там за золотими дверима сидить його жінка, мички миче — і така зажурена, що й дивитися на неї страшно... Як побачила Івана-царенка — так і впала йому на шию:

— Ти ж мій голубе сизий, як я за тобою скучила! Якби ще трохи, небагато, — може б ти мене більше й не побачив ніколи...

Аж плаче з радощів! А він то вже не знає: чи на цім, чи на тім світі... Обнялись, гарненько поцілувалися; вона знову перекинулась зозулею, взяла його під крило — полетіли!

От прилетіли у його царство, вона перекинулась знов людиною й каже:

— Це мій батенько мене прокляв і зміюці завдав аж на три роки на послути; а тепер уже я свою покуту відбула!

Прийшли додому та стали гарно собі жити і долю хвалити, що їм помагала[24].

Українська народна казка – Чабанець

Казка про дужого хлопця-чабана, який переміг змія і провчив царя

Був собі чабанець, та такий, що ще змалку все вівці пас, більш нічого й не знав. От раз і випав йому з неба камінь — у пудів вісім. Він було все грається тим каменем: причепить до батога та як кине угору, а сам спати ляже на цілий день: прокинеться — аж і камінь летить, та як упаде, то так було в землю і вгрузне. А то візьме покине серед степу сіряк, тим каменем навалить, то хай там три чоловіки або і більше, а не візьмуть. Мати було його лає:

— Що ти ото тягаєшся з тою каменюкою? Ще підірвешся!

А йому й байдуже: котить собі та й котить той камінь. От до того царя, що в його царстві той чабанець був, та став підступати змії: пудів по тридцять каміння перевертає, кидає та палац собі будує і вимагає, щоб той цар за його свою дочку оддав. Цар перелякався, давай засилати гінців по царству, чи не знайдеться де такий богатир, щоб того змія знищив.

Шукали-шукали, не знаходиться.

А той чабанець почув та й похвалився:

— Я б того змія, — каже, — батогом забив.

Люди взяли й донесли те цареві у вуха, той і звелів, щоб чабанець прийшов. От приступив він до царя, цар подививсь, що він такий малий, та й каже:

— Що ти кажеш! Ти ще такий малий! А він, звісно, хлоп'я:

— Нічого, — каже.

То й дає йому цар два полки солдатів (полк співаків і полк музик). Чабанець вийшов до тих солдатів та як скомандував, то неначе він років двадцять у війську служив. Тоді цар тільки руками сплеснув.

От, не доходячи трохи до того змія, кида чабанець свої полки.

— Дивіться ж, — каже, — як із змієвого палацу дим піде, то я його побив, а як піде полум'я, то він мене.

Покинув те військо, а сам і пішов. А змії та такий був дужий, що за гони до себе не підпускає, так усе вогнем і спопеляє. От як забачив змії чабанця, зараз дмухнув. Аж ні, той і не зворухнеться.

— Ну, — питає, — за чим, хлопче-молодче, прийшов? Чи будем битися, чи миритися?

— Не з тим іду, щоб миритися, а з тим, щоб битися. Змії йому й каже:

Та ти ще три роки погуляй, а тоді й приходь.

— Ні, — каже, — я вже гуляв.

— А чим ти, — питає змії, — мене будеш бити?

— А оцим батогом.

А в його до батога та камінь на кінці прив'язаний.

— Ну, — каже змії, — бий мене!

— Ні, бий ти мене попереду.

А в змія меч на три сажні залізний, як ударить він чабанця ним, так меч на шматки і розскочивсь.

— Держись же, — каже чабанець, — тепер я тебе ударю.

Як шмагоне його тим камінцем, — змій тут і розпластавсь, і дим пішов.

Тут військо таке раде, музики грають, співаки співають, цар чабанця стрічає, бере зараз під руку, веде до себе. За скільки там літ оддав цар за нього дочку, побудував їм палац, живуть вони собі.

А інші царі почали казати, що як-таки свою рідну дочку та оддати за чабана! Цар уже і сам жалкує і засилає скрізь гінців, чи не знайдеться де такий богатир, щоб того чабанця міг убити. Скоро й знайшлось двоє. От спорядили їх, і пішли вони до того чабанця, а він сидить за столом, книжку чита і зачув уже, що це до його битися йдуть. Прийшли, він і питає:

— З чим прийшли? Чи будем битися, чи миритися?

— Авжеж, — кажуть, — що битися.

От один як ударить через ліве плече, так меч і розсочивсь. А другий як ударить навхрест через праве плече — тільки сорочку перерубав. Тоді чабанець устав, узяв їх обох, як здавив до купи, так кістки з них і посипались. І так йому досадно на царя стало, пішов він до нього і не величає, а прямо каже:

— Таке і тобі буде!

Тоді і годі цар його чіпати[25].

Зміст

1. «Іван Побиван» укр. нар. казка.
2. «Івасик-Шелесик» укр. нар. казка
3. «Іменинний обід»
4. «Кирило Кожум'яка» укр. нар. казка
5. «Коза-дереза» укр. нар. казка.
6. «Козак Мамарига» укр. нар. казка
7. «Кривенька качечка» укр. нар. казка
8. «Летючий корабель» укр. нар. казка
9. «Лисичка сестричка і вовк панібрат» укр. нар. казка.
10. «Мудра дівчинка» укр. нар. казка
11. «На лагідність відповідають добротою»
12. «Не забувай дякувати за доброту»
13. «Не забувай про найрідніших людей»
14. «Не забувай робити гарні справи, вчинки»
15. «Ніколи не хвались, нехай тебе інші похвалять»
16. «Пан Коцький» укр. нар. казка.
17. «Поважай сімейні традиції»
18. «Правда і кривда» укр. нар. казка
19. «Розумниця» укр. нар. казка.
20. «Сестричка Оленка і братик Іванко» укр. нар. казка
21. «Шерем-теремоқ» укр. нар. казка
22. «При брати» укр. нар. казка
23. «Умій сказати, умі і змовчати»
24. «Царівна жаба» укр. нар. казка
25. «Чабанець» укр. нар. казка.

Список використаних джерел:

1. https://nashakazka.org.ua/pages/ivan_pobivan.html
2. <https://onlyart.org.ua/children/kazky/ukrayinska-narodna-kazka-telesyk/>
3. <https://megaznaika.com.ua/imennyj-obid-opovidannya-vasylya-suhomlynskoho/>
4. <https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky/kyrylo-kozhumjaka>
5. <https://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist/kazky/464-koza-dereza>
6. http://kazkar.info/ua/kozak_mamariga/
7. <https://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist/kazky/470-kryvenka-kachechka>
8. <https://kazky.org.ua/zbirky/javorova/letjucyj-korabelj>
9. <https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky/lysyczka-sestryczka-i-vovk-panibrat>
10. <https://dovidka.biz.ua/mudra-divchina-skorocheno/>
11. <http://abetka.ukrlife.org/sukhom108.html>
12. <https://mala.storinka.org>
13. <https://naurok.com.ua/test/chitannya-movchki-mamin-kavun-312122.html>
14. <https://sites.google.com/site/suhomlinskiy/kazki-suhomlinskogo/sklanj-colovicok>
15. <https://derevo-kazok.org/pihatij-piven-vasil-suhomlinskij.html>
16. http://kazkar.info/ua/pan_kotskiy/
17. <https://mala.storinka.org>
18. <https://kazky.org.ua/zbirky/javorova/pro-pravdu-i-kryvdu>
19. <https://uk.wikisource.org/wiki>
20. <https://storiesguide.com/uk/node/1634>
21. <https://derevo-kazok.org/hto-hto-v-teremkovi-zhive-jurij-jarmish.html>
22. <https://svit-kazok.info>
23. <https://sites.google.com/site/suhomlinskiy/kazki>
24. <http://deti.e-papa.com.ua/kazky/kazki-pro-zhadibnist/52610084.html>
25. <https://derevo-kazok.org/chabanec-ukrayinska-narodna-kazka.html>